

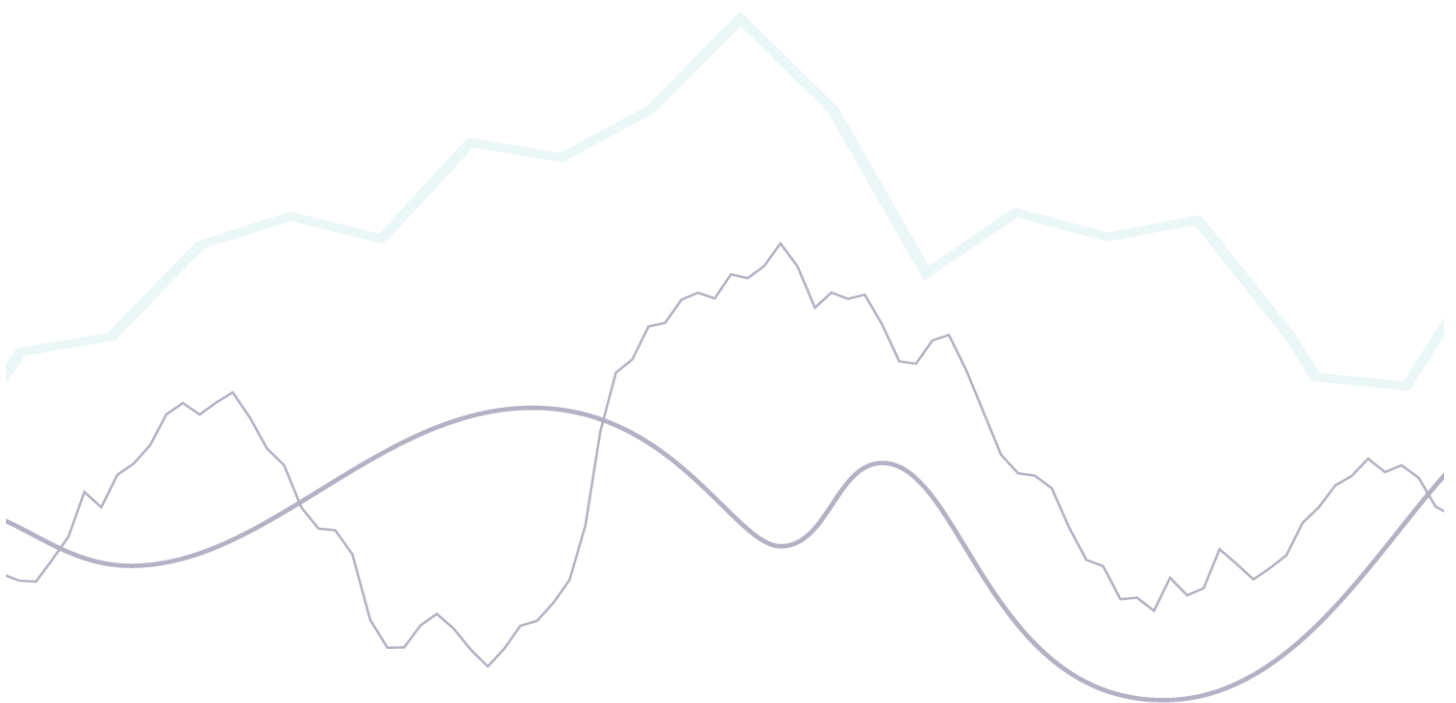

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

Családpolitika

2021.

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

Családpolitika

Engedélyező:

Domokos László

Domokos László
elnök

Szerkesztő:

NAGY ADRIENN projektvezető

Az elemzés elkészítését felügyelte:

DR. PULAY GYULA ZOLTÁN felügyeleti vezető

Az Elemzés
az interneten
a www.asz.hu
oldalon
olvasható.

Készítették:

NAGY ADRIENN projektvezető

NAGY ZSOLT számvevő

DR. TIMÁR BALÁZS számvevő

VASS-VÖLGYI ERIKA ANNA számvevő

DR. SZABÓ BÉLA számvevő

Kiadja az Állami Számvevőszék

EL-2924-011/2020

TARTALOMJEGYZÉK

▶	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	5
▶	AZ ELEMZÉS CÉLJA ÉS MÓDSZERE	7
▶	1. DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK, NÉPESEDÉSI TENDENCIÁK AZ EURÓPAI UNIÓBAN, ILLETVE A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN	8
▶	2. A MAGYAR KORMÁNY CSALÁDPOLITIKAI CÉLJAI, ILLETVE AZOK INDIKÁTORAI ...	17
▶	3. A MAGYAR KORMÁNY 2019. JANUÁR 1. UTÁN HOZOTT CSALÁDPOLITIKAI INTÉZKEDÉSEI	20
▶	4. A CSALÁDPOLITIKAI CÉLÚ HAZAI KÖLTSÉGVETÉSI ELŐIRÁNYZATOK ALAKULÁSA 2019-2021. ÉVEKBEN	24
▶	5. A KITŰZÖTT CSALÁDPOLITIKAI CÉLOK MEGVALÓSULÁSA, A HAZAI CSALÁDPOLITIKAI INTÉZKEDÉSEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKKAL	28
▶	6. KÖVETKEZTETÉSEK.....	39
▶	RÖVIDÍTÉS- ÉS FOGALOMJEGYZÉK	41
▶	FELHASZNÁLT IRODALOM.....	43

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az Állami Számvevőszék a 2019-ben publikált „A családtámogatások rendszere Magyarországon” című elemzésében bemutatta a hazai családtámogatási rendszer kialakulását, valamint a 2010-2018 évek családpolitikai intézkedéseit. Ennek az elemzésnek az értékeléseiből indul ki, annak lényeges megállapításait aktualizálja a jelen elemzés, de kiegészíti azt az eltelt időszakban hozott kormányzati családtámogatási intézkedések részletes bemutatásával, az aktuális demográfiai adatokkal. Emellett a magyar családpolitikát nemzetközi összehasonlításban is bemutatja, elsősorban a visegrádi országok intézkedéseinek és azok eredményeinek ismertetésével.

Az európai országok demográfiai viszonyait napjainkban – és az elmúlt évtizedeket tekintve is – az első gyermek vállalásának időbeli kitolódása, a termékenységi ráta alacsony szintje, és ennek következtében elöregedő társadalom, valamint csökkenő születésszám jellemzi. A gyermekvállalás nemcsak a társadalom reprodukciójának kérdése, de komolyan érinti a gazdasági aktivitás, valamint a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának kérdését is, így jelentős hatással van az országok gazdaságára, az ott élő állampolgárok jólétére.

Az Európai Unió tagállamai, azon belül a visegrádi országok hasonló demográfiai problémákkal néznek szembe: a szülőképes korú nők létszámcsökkenésével, a születések számának stagnálásával, illetve csökkenésével, valamint azzal, hogy a teljes termékenységi arányszám nem éri el a népesség egyszerű reprodukciójához szükséges 2,1-es értéket. Az Európai Uniónak nincs családpolitikája, a tagállamok nemzeti szinten az eltérő igények, az országra jellemző kulturális háttér és a pénzügyi lehetőségek figyelembevételével különböző módszerekkel kezelik a demográfiai folyamatokból eredő kihívásokat.

Az OECD felmérése szerint az Európai Unióban a kívánt gyermekek száma meghaladja a 2,1-et, vagyis ha a vágyott gyermekek mind megszületnének, akkor a népességcsökkenés tömeges migráció nélkül is megállítható lenne. A pronatalista családpolitikát folytató országok – köztük Magyarország – a gyermekvállalás feltételeinek javításával annak elősegítésére törekcsenek, hogy az egyes családokban az általuk tervezett számú gyermek megszülessenek. Ehhez a közvetlen kormányzati intézkedések mellett társadalmi szemléletváltás is szükséges.

2010-et követően a visegrádi országokban a családpolitikai támogatások eszköztára új elemekkel bővült. Erre közismert példa a Lengyelországban 2016-ban bevezetett „500 Plus” támogatási forma, vagy a hazai Családok Otthonteremtési Kedvezménye, mely 2015-től vehető igénybe.

Az elemzés feltárta, hogy 2010-2018. években mind a négy visegrádi országban emelkedett a termékenységi ráta, annak ellenére, hogy a nők egyre idősebb korban vállalják az első gyermeküket. Ugyanakkor a termékenység növekedése a szülőképes korú nők számának csökkenése következtében nem feltétlenül eredményezi a születésszámok emelkedését. A visegrádi országok korfái alapján megállapítható, hogy a szülőképes korú nők számának csökkenése a következő években is folytatódik.

A magyar és a cseh családpolitika eredményeként az elmúlt évtizedben a magyar termékenységi ráta 1,25-ről 1,55-ra, a cseh 1,51-ről 1,71-ra emelkedett. Mindkét ország családpolitikája megbízható, célzott, komplex és rugalmas, azaz alkalmazkodik a változó igényekhez. A cseh támogatási rendszerben több a jövedelemhatárhoz kötött elem, melyek bizonyos jövedelemszint felett nem vehetők igénybe. A magyar családpolitika kiemelten támogatja a harmadik gyermek megszületését, ami a cseh intézkedésekre nem jellemző. A magyar rendszer több a gyermekvállalást nehezítő probléma megoldására is megoldást kínál, vagyis más országokban nem alkalmazott támogatási elemeket is tartalmaz. Ilyen például a nagycsaládosok autóvásárlási támogatása, vagy a nagyszülők által is igénybe vehető gyermekgondozási díj.

Az elmúlt évek magyar költségvetéseit elemezve megállapítható, hogy a családtámogatások hagyományos, alanyi jogon járó elemeire tervezett előirányzatok az igénybevevők létszámának mérséklődése és a támogatás összegének változatlansága miatt kisebb mértékben csökkentek (családi pótlék, GYES, GYET). A biztosított jogviszonyhoz, illetve a korábbi munkavállaláshoz kötött támogatási

formák (CSED, GYED, adókedvezmények), valamint a lakástámogatások esetében jelentős növekedés mutatkozik.

A visegrádi országok családpolitikája korábban azt preferálta, hogy az édesanyák bölcsődés korú gyermekeikről otthon gondoskodjanak. Ennek következtében ezekben az országokban a bölcsődei intézményi ellátás nem éri el az uniós átlagot, ami megnehezíti a kisgyermekes édesanyák munkavállalását. Ennek orvoslására Magyarország bölcsődefejlesztési programot indított, és Csehország is hozott ez irányú intézkedéseket. A bölcsődei férőhelyek megfelelő száma lehetővé teszi a családi és a munkahelyi szerepek rugalmasabb összehangolását, valamint a nők foglalkoztatási mutatóinak növekedését eredményezheti.

A jelen elemzés által feltárt összefüggések – az ÁSZ korábbi elemzése következtetését megerősítve – azt mutatják, hogy a családpolitika képes pozitív hatást gyakorolni a demográfiai folyamatokra, a gyermekvállalás feltételei javításának eredményeként emelkedett a termékenység. A hosszabb távon eredményes családpolitika alapvető jellemzője a stabilitás. Emellett azonban célszerű a családpolitikai intézkedéseket a változó igényekhez igazodva időről-időre aktualizálni. Célszerű monitorozni, hogy a meghozott családpolitikai intézkedések milyen hatást gyakorolnak a családok, illetve a nők különböző társadalmi/korosztályi csoportjaira.

AZ ELEMZÉS CÉLJA ÉS MÓDSZERE

Az elemzés célja a magyar kormány családpolitikai törekvéseinek, intézkedéseinek, azok finanszírozásának és eredményeinek bemutatása. További cél annak feltárása, hogy az intézkedések mennyire voltak képesek megtörni a termékenység korábbi negatív trendjeit, és ennek alapján várható-e pozitívabb trendek kibontakozása. Ugyanakkor az elemzésnek nem célja számszerű előrejelzések kidolgozása.

Az ÁSZ a 2019-ben publikált „A családtámogatások rendszere Magyarországon” című elemzésében (továbbiakban: korábbi elemzés) bemutatta a hazai családtámogatási rendszer kialakulását, valamint a 2010-2018 évek családpolitikai intézkedéseit. Jelen elemzés a korábbi elemzés értékeléseiből indul ki, annak lényeges megállapításait aktualizálja, kiegészíti az eltelt időszakban hozott kormányzati családtámogatási intézkedések részletes bemutatásával, az aktuális demográfiai adatokkal, valamint a magyar családpolitikát nemzetközi összehasonlításban is bemutatja, elsősorban a visegrádi országok intézkedéseinek elemzésével.

Az elemzéshez felhasználtuk az ÁSZ témához kapcsolódó ellenőrzéseiről készített elemzéseit, a vonatkozó kormányzati intézkedések, kormányprogramok dokumentumait, a releváns jogszabályokat, a KSH, az Eurostat és az OECD adatbázisait, illetve tematikus kiadványait, valamint a témához kapcsolódó cikkeket, tanulmányokat.

A nemzetközi összehasonlítás miatt elsősorban az Eurostat adatait használja az elemzés, de a magyar vonatkozású fejezeteknél KSH adatok is szerepelnek. A két intézmény módszertana a születések számának megállapítására vonatkozóan eltér, mely a születések számából származtatott termékenységi ráta eltérő értékeiben is megmutatkozik. Az Eurostat által 2013 óta használt születésszám a „szokásos lakóhely” definíciója szerint a magyarországi lakóhelyű anyák újszülöttjeit veszi számba, a Magyarország területén történt események közül a külföldi lakóhelyű anyák újszülöttjeit nem számítja be, míg a külföldön történt, magyarországi lakóhelyű anyák Magyarországon anyakönyvezett újszülöttjeit beszámítja, akik viszont a KSH statisztikájában nem szerepelnek. (KSH: Demográfiai évkönyv, 2019., módszertan)

A termékenységi ráta/arányszám azt fejezi ki, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő az élete folyamán hány gyermeknek adna életet. A termékenységi rátát az adott női korcsoportra jutó születések számának és évközi népességszámának a hányadosaként számítják ki, melyet megszoroznak az adott korcsoportban található korévek számával. A teljes termékenységi arányszám a szülőképes korú (15-49 éves) nőkre számított mutató, az elemzés ezt a fogalmat használva értékeli a termékenységet. (demografia.hu tudástár)

Az elemzésben bemutatott időszak a családtámogatási rendszert tekintve 2010-től napjainkig tart (az adatgyűjtés 2020.12.12-ig tartott), amelynek hatását a 2010-2018-as, illetve rendelkezésre állása esetén a 2019-es, illetve a magyarországi születésszámok esetében a 2020-as évközi demográfiai adatok elemzésével is mértük. Az Eurostat adatbázisából 2019. évi adatok a visegrádi országok születésszámára, népességszámára, a szülőképes korú nők számára, valamint a nemzetközi vándorlási különbözetre vonatkozóan voltak elérhetők. Ez utóbbi egyenlege egy adott országba bevándorló, valamint az onnan kivándorló személyek különbségét mutatja statisztikai kiigazítással. (Eurostat módszertan) 2018-as adatok álltak rendelkezésre az uniós tagországok termékenységi rátájára, illetve a nők átlagos életkorára vonatkozóan a gyermekük születésekor.

Az elemzés nem taglalja a gyermeket vállalók jogszabályokban rögzített munkaerő-piaci védelmét, a természetbeni támogatások alakulását, és a támogató szolgáltatások közül csak a bölcsődei ellátást tárgyalja, nem tér ki például a védőnői szolgálatra vagy a családsegítésre, illetve a családbarát környezet kialakításának állami támogatására sem.

1. DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK, NÉPESEDÉSI TENDENCIÁK AZ EURÓPAI UNIÓBAN, ILLETVE A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN

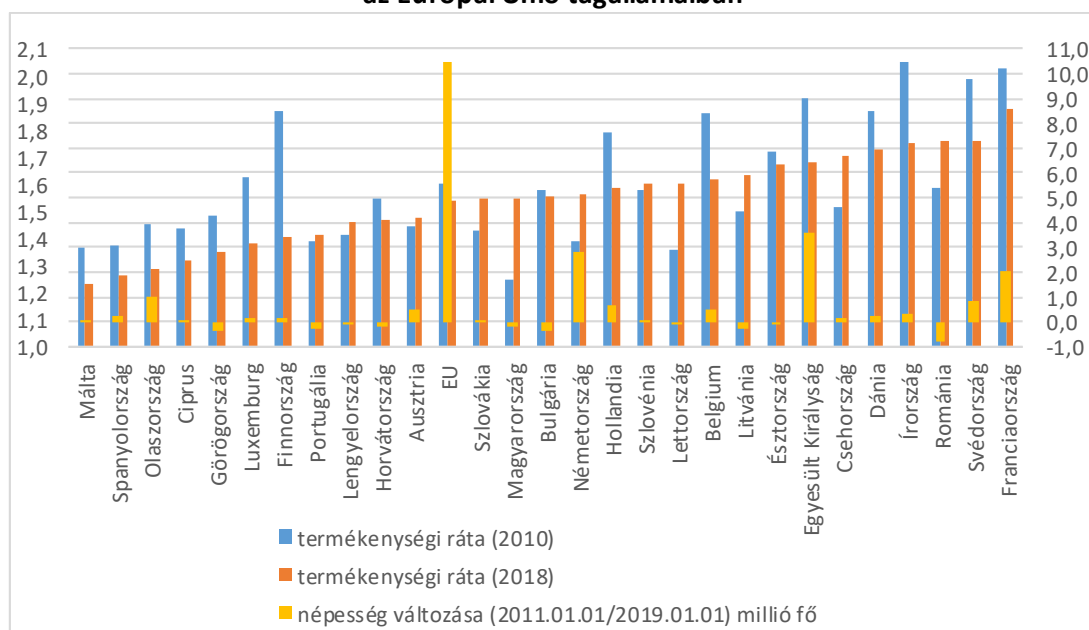
„A család a társadalom természetes és alapvető közössége, amelynek joga van a társadalom és az állam védelmére.” (Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata)

A családpolitika mást jelent egy népességében gyarapodó országban, és mást azokban az országokban, ahol a termékenységi ráta nem éri el a népesség fenntartásához szükséges szintet. Míg Kína 1979-től közel negyven évig az „egy pár – egy gyermek” politikával küzdött a túlnépesedés ellen, addig Magyarország ugyanebben az időszakban különböző családtámogatási eszközökkel próbálta megállítani a népesség csökkenését. A világ 228 országából 98-ban éri el vagy haladja meg a teljes termékenységi arányszám a népesség fenntartásához szükséges 2,1-et, 130 országban ennél kevesebb gyermek születik, a mutató értéke Nigerben a legmagasabb (7,0), és Szingapúrban a legalacsonyabb (0,87). (CIA, 2020)

A termékenységi ráta az Európai Unió egyik tagállamában sem éri el a népesség fenntartásához szükséges szintet, tíz évvel ezelőtt Írország, Franciaország és Svédország még megközelítette ezt az értéket, de az elmúlt években ezekben az országokban is visszaesés következett be. Ez a folyamat azonban nem feltétlenül jelenti a népesség csökkenését, mert a bevándorlás miatt csökkenő születésszám mellett is növekedhet a lakosságszám.

A 28 uniós tagállam¹ közül 13-ban² figyelhető meg, hogy 2010. óta a termékenységi arányszám csökkenése mellett nőtt a népesség, további öt országban³ a termékenységi arányszám és a népesség is növekedett. Tíz tagállamban csökkent a lakosságszám, ebből négy országban⁴ a termékenységi arányszám is csökkent, hat országban⁵ – köztük hazánkban – viszont javult a ráta. (lásd 1. sz. ábra)

1. sz. ábra – A termékenységi ráta (bal tengely) és a népesség változása (jobb tengely, millió fő) az Európai Unió tagállamaiban

Forrás: Eurostat adatok (Population change, Fertility rates) alapján ÁSZ szerkesztés

¹ Ideértve a 2013-ban csatlakozott Horvátországot és a 2020-ban kilépett Egyesült Királyságot is.

² Belgium, Ciprus, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Málta, Olaszország, Spanyolország, Svédország

³ Ausztria, Csehország, Németország, Szlovákia, Szlovénia

⁴ Bulgária, Észtország, Görögország, Horvátország

⁵ Lettország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Portugália, Románia

A javuló termékenységi arányszámot mutató országok sem érték el a népesség fenntartásához szükséges szintet, de Csehország és Románia a 2010. évi 1,51 illetve 1,59-os értékről 2018-ra 1,71-ra, illetve 1,79-ra javította az arányszámot, mellyel azonos szintre kerültek Írországgal és Svédországgal, ahol a 2010. évi 2,05-ös, illetve 1,98-as ráta 2018-ra 1,75-ra illetve 1,76-ra süllyedt.

A születések és halálozások száma, valamint a vándorlási különbözet következtében az Európai Unió lakossága összességében 2%-kal, azaz 10,5 millió fővel bővült 2011. január 1-jétől 2019. január 1-jéig, miközben a termékenységi arányszám 1,62-ről 1,56-ra mérséklődött.

A család fogalma is átalakult az utóbbi évtizedekben. A hagyományos definíció szerint a vérségi vagy házassági kötelék alapján összetartozó, akár több generációt is felölelő emberek csoportját értették alatta. A jelenleg az EU statisztikai rendszerében használt fogalom szerint a család legalább két, egy háztartásban élő emberből áll, akik egymás házas- vagy élettársai, és – ha nem gyermektelenek – a velük élő közös, vagy egyikük vér szerinti, nevelt vagy örökbe fogadott gyermekei is családtagok, valamint az egyedülálló szülő - gyermek(ek) kapcsolat is családnak minősül. (Eurostat, 2015)

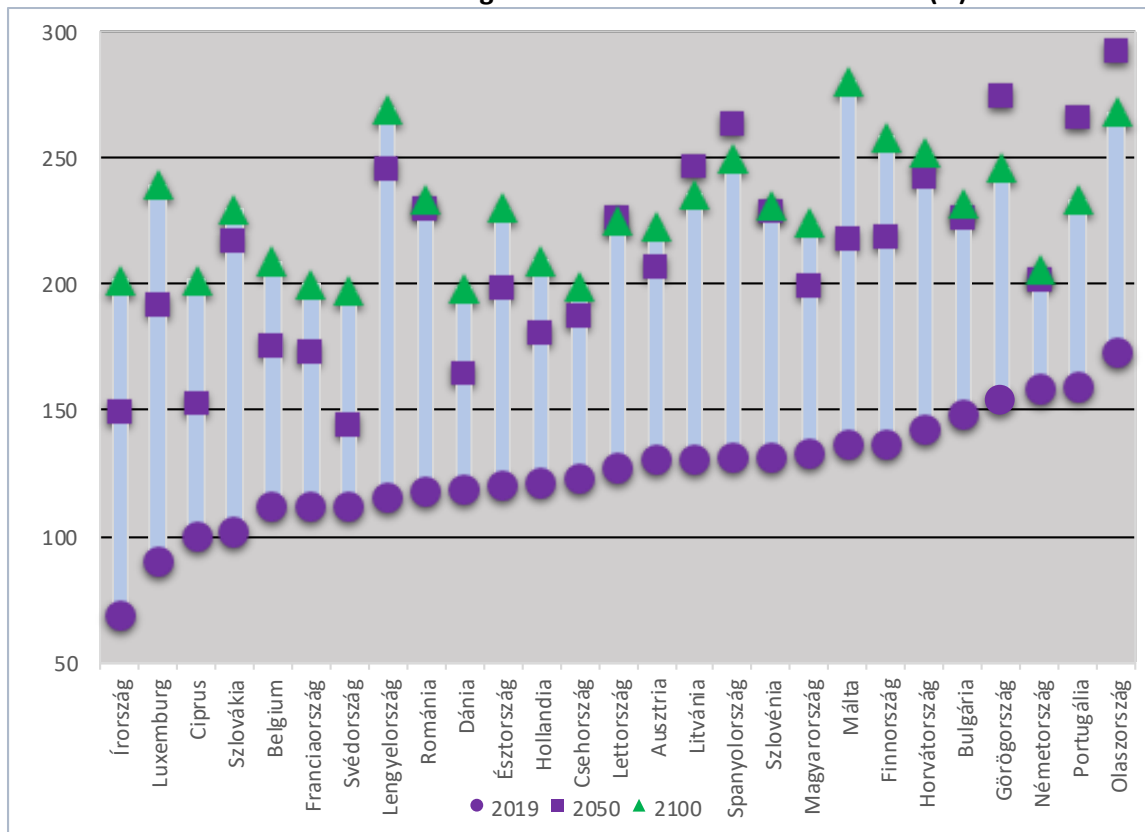
Az Európai Uniónak nincs családpolitikája, a tagállamok nemzeti szinten az eltérő igények, az országra jellemző kulturális háttér és a pénzügyi lehetőségek figyelembevételével különböző módszerekkel kezelik a demográfiai folyamatokból eredő kihívásokat. A családpolitika az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság értelmezése szerint a következőket foglalja magában: *„adóügyi intézkedések és családi pótlékok, a nők és a férfiak közötti szakmai esélyegyenlőséget célzó fellépések, a gyermekek és az egyéb segítségre szoruló személyek ellátására és gondozására irányuló szolgáltatások, a nyugdíjbiztosítási rendszerekkel kapcsolatos családi jogok, továbbá a családi élet és a munka összeegyeztethetőségét biztosító lehetőségek (szülői szabadság, önként vállalt részmunkaidő).”* (Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, 2011, 4.1 pont)

A családpolitika az Európai Unió összes tagállamában jelen van, de egyes elemei országonként eltérő súlyt kapnak, attól függően, hogy a szegénység visszaszorítására fókuszáló szociálpolitikai, vagy születéstámogató (pronatalista) megközelítést alkalmaz-e az adott ország kormánya.

Az ENSZ legfrissebb számításai alapján a Föld népessége 2020-ban megközelíti a 7,8 milliárd főt, amely 2057-re – a lassuló ütemben történő népességnövekedés ellenére is – el fogja érni a 10 milliárd főt. A népességnövekedés az egyes kontinenseken eltérő ütemű, a legkisebb növekedés Európában volt, ahol az elmúlt hét évtizedet tekintve mindösszesen 1,4-szeres növekedés volt kimutatható, így világviszonylatban betöltött súlya folyamatosan csökken. Mindemellett Európának az előregedő népességgel járó problémákkal is szembe kell néznie. A népesség kor szerinti összetételének változását az öregedési index mutatja, mely jelenleg a Föld lakosságára vetítve 36,7 %-os értéket képvisel. Az európai kontinens népességet vizsgálva ez a mutató már 2010-ben meghaladta a 100 %-ot, vagyis minden 0-14 év közötti fiatalra legalább egy fő 65 év feletti európai állampolgár jutott. Ez gazdasági szempontból úgy interpretálható, hogy a gyermekkorúak, azaz a későbbi munkavállalók aránya csökken, miközben a nyugdíjasok relatív száma növekszik, amely jelentősen befolyásolja a munkaerőpiacot, a gazdasági aktivitást, valamint a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát is. Az öregedési index jelenlegi és jövőbeli várható alakulását az EU27-ben az 2. sz. ábra mutatja be. (KSH, 2020)

A visegrádi országok közül hazánk öregedési indexe 2019-ben 132,9%-ot ért el, de a visegrádi országok legjobb öregedési mutatójával rendelkező Szlovákia öregedési indexe is meghaladta a 100%-ot. Az öregedési index romló értékeinek alakulásában az Európai Unió tagállamai többségében, így hazánkban sem a hosszabbodó életkilátások jelentik a meghatározó tényezőt, hanem az a tény, hogy ma a nyugati világban sehol nem születik elegendő gyermek. Európa egyik legsúlyosabb kihívásának a demográfiai válsága tekinthető. (KINCS: Európai Családpolitikai Kitekintő, 2019)

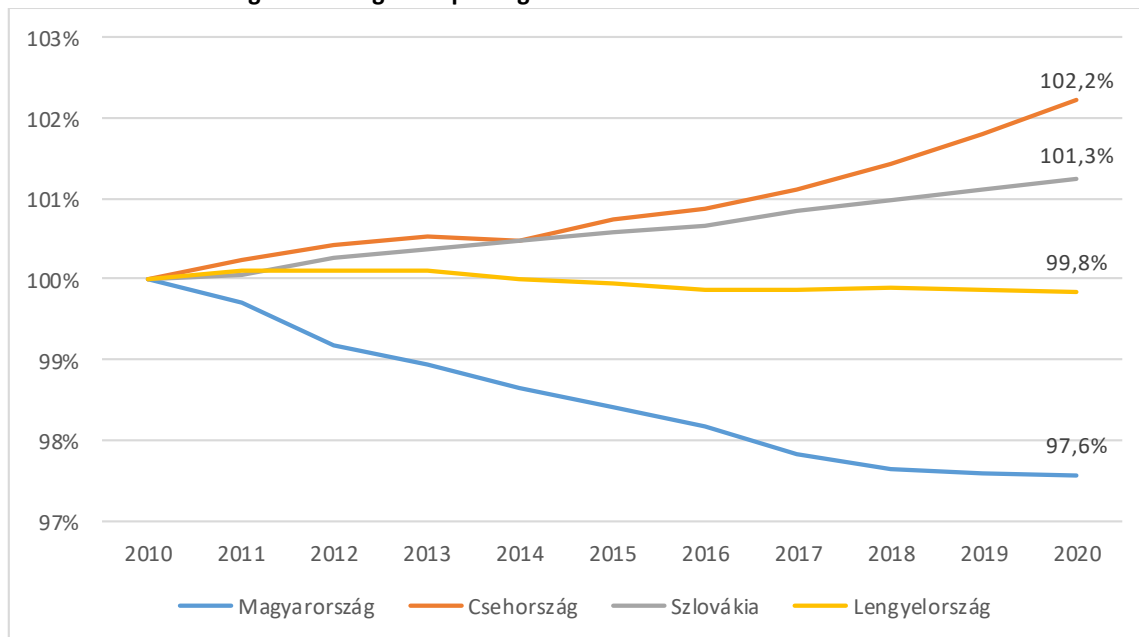
2. sz. ábra - Az öregedési index alakulása az EU27-ben (%)

Forrás: KSH adatok (Népesedési világnap) alapján ÁSZ szerkesztés

A 3. sz. ábrán látható, hogy a visegrádi országok közül Csehországban 2,2%-kal (232 ezer fő), Szlovákiában 1,3%-kal (67 ezer fő) nőtt, viszont Lengyelországban 0,2%-kal (65 ezer fő), Magyarországon 2,4%-kal (245 ezer fő) csökkent a népességszám 2010. január 1-ről 2020. január elsejére. A népességcsökkenés tehát hazánkban jelenti a legnagyobb problémát a visegrádi országok közül.

3. sz. ábra – A visegrádi országok népességszámának változása 2010.01.01-2020.01.01. között

Forrás: ÁSZ szerkesztés, Eurostat adatok alapján (Eurostat: Population change)

A születésszámot vizsgálva (1. sz. táblázat és 4. sz. ábra) megállapítható, hogy Csehországban az elemzett időszakon belül 2013-ban születtek a legkevesebben (106,8 ezer fő), ezt követően a 2013. évtől kezdődően egészen 2017-ig emelkedés volt tapasztalható, majd 2018-ban kismértékű csökkenés (stagnálás), 2019-ben jelentősebb (1800 fő) visszaesés volt kimutatható az előző évhez képest. A legnagyobb születésszám-emelkedés (3109 fő) a 2014. évben történt az előző évhez képest. Az évtized végén – 2019-ben – születettek száma nem haladta meg az évtized elején (2010-ben) született gyermekek számát, attól 4,2%-kal maradt el.

Szlovákia esetében a 2011-ről 2012-re jelentős, közel 9%-os visszaesés volt tapasztalható a születések számában. A 2013. évi mélypontot (54,8 ezer fő) lassú növekedés, majd 2017-től kezdődően stagnálás követte. A 2019-ben születettek száma 5,6%-kal volt alacsonyabb a 2010-ben születettekhez képest.

Lengyelország születésszámának alakulása hullámzó képet mutat a 2010-2019 időszakban. 2010-től 2015-ig csökkenő trend, majd 2016-2017-ben gyors növekedés jellemezte, két év alatt közel 9%-kal nőtt a születések száma. 2018-2019-ben viszont csökkent a születések száma az előző évhez képest. A 2017. évi 402 ezer főtől a 2019. évi adat mintegy 27 ezer fővel (közel 7%) marad el. Az évtized végén 9,3%-kal kevesebben születtek Lengyelországban, mint az évtized elején.

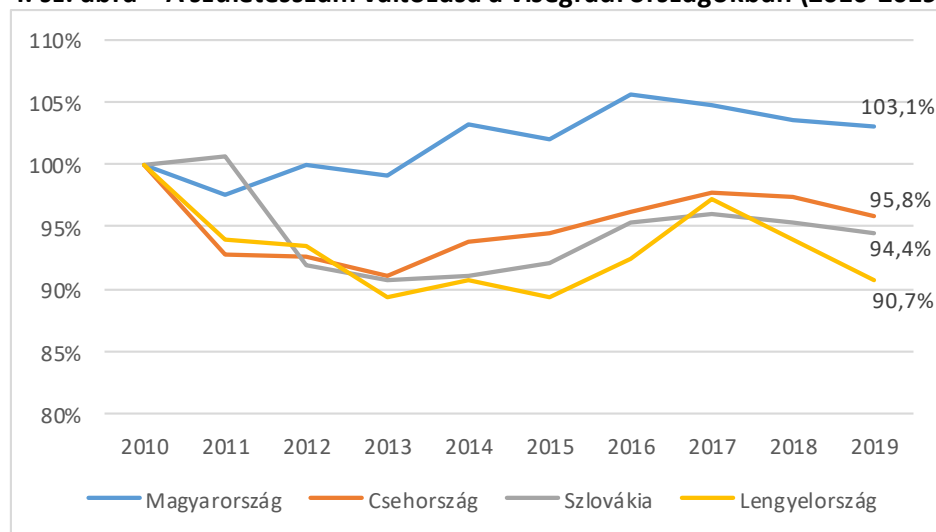
Magyarországon a születések száma 2010-ről 2011-re csökkent, majd 2011-2016 között lépcsőzetesen emelkedő, 2017-től csökkenő trendet mutat. A 2019-ben születettek száma az Eurostat adatai szerint⁶ – azaz a külföldön született magyar gyermekeket is számba véve – a 2010-ben születettek számát 3,1%-kal haladta meg.

1. sz. táblázat – Az élveszületések száma a visegrádi országokban, 2010-2019. (fő)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Magyarország	90 335	88 049	90 269	89 524	93 281	92 135	95 361	94 646	93 467	93 100
Csehország	117 153	108 673	108 576	106 751	109 860	110 764	112 663	114 405	114 036	112 231
Szlovákia	60 410	60 813	55 535	54 823	55 033	55 602	57 557	57 969	57 639	57 054
Lengyelország	413 300	388 416	386 257	369 576	375 160	369 308	382 257	401 982	388 178	374 954

Forrás: Eurostat (Population change) adatok alapján ÁSZ szerkesztés

4. sz. ábra – A születésszám változása a visegrádi országokban (2010-2019)

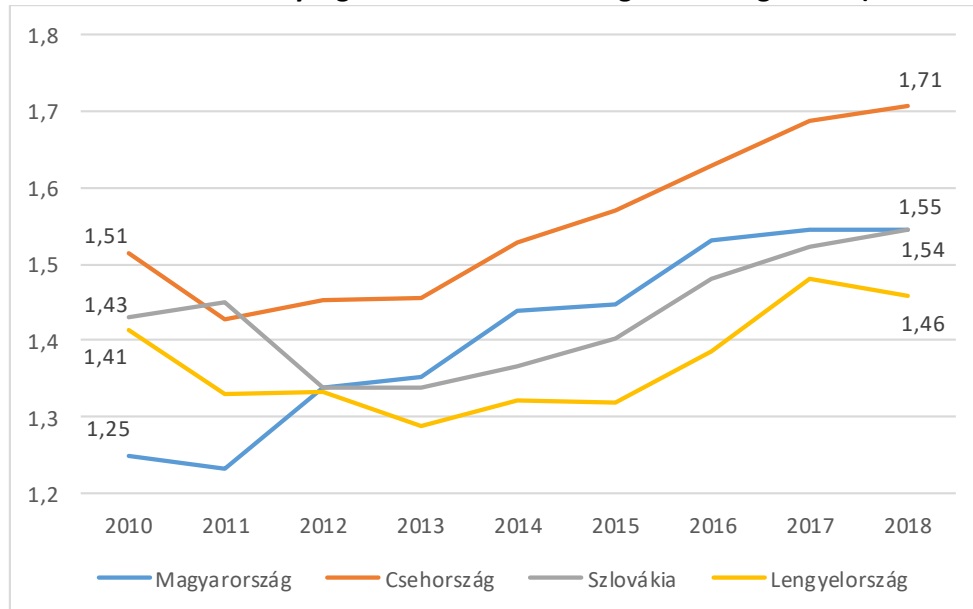

Forrás: Eurostat (Population change) adatok alapján ÁSZ szerkesztés

⁶ Az Eurostat 2013 óta használta „szokásos lakóhely” definíciója szerint a magyarországi lakóhelyű anyák gyermekeit veszi számba, így figyelembe veszi a külföldön született, de Magyarországon anyakönyvezett gyermekeket is, akik a KSH statisztikájában nem szerepelnek. A KSH által közölt születésszámok az alábbiak szerint alakultak: 2013: 88.689 fő, 2014: 91.510 fő, 2015: 91.690 fő, 2016: 93.063 fő, 2017: 91.577 fő, 2018: 89.807 fő, 2019: 89.193 fő

Ezzel egy időben a termékenységi arányszám mind a négy országban emelkedett, a legnagyobb mértékben a magyar – 1,25-ről 1,55-ra –, majd a cseh 1,51-ről 1,71-ra. Szlovákia 1,43-ról 1,54-ra javította mutatóját, míg Lengyelországban csak kismértékű növekedés volt tapasztalható (1,41-ről 1,46-ra). Az 5. sz. ábrán azonban látható, hogy a lengyel érték 2013-ban érte el a mélypontot (1,29), ahhoz képest a 2018-as érték már jelentős javulásnak tekinthető, még annak figyelembevételével is, hogy a 2017. évi 1,48-hoz képest kismértékű csökkenést mutat. Magyarországon és Csehországban a 2011. évi, Szlovákiában a 2012. évi a legalacsonyabb adat, azóta mindhárom országban növekszik a termékenységi ráta, de Szlovákiában 2016-tól, Magyarországon és Csehországban 2017-től a növekedés üteme lassult, illetve stagnál. A magyar KSH adat rendelkezésre áll 2019-re is, mely megegyezik 2018-as adattal.⁷

5. sz. ábra – A termékenységi ráta változása a visegrádi országokban (2010-2018)

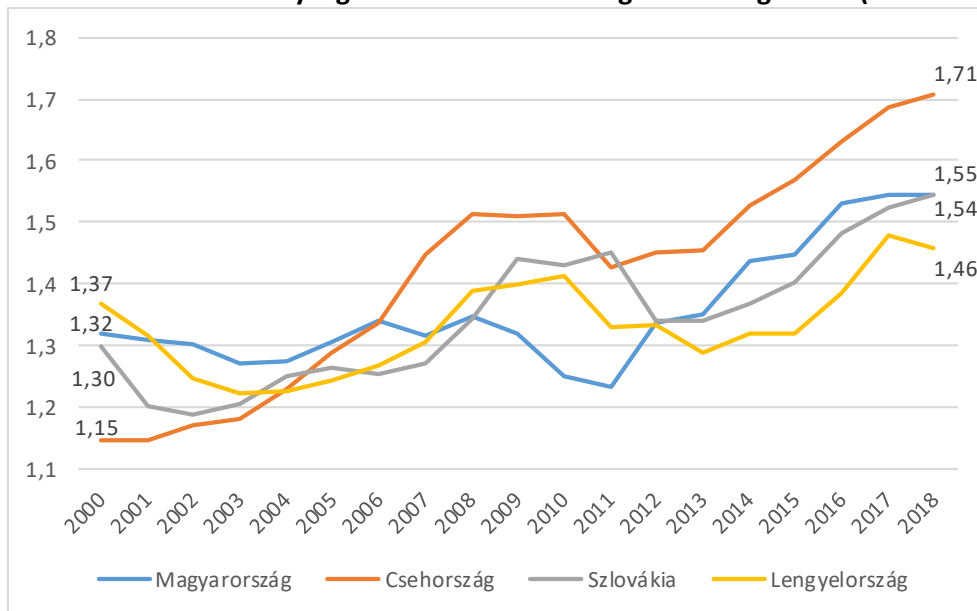

Forrás: Eurostat adatok (Fertility rates) alapján ÁSZ szerkesztés

Az 5. számú ábrán látható, hogy a cseh és a szlovák termékenységi ráta 2013 óta egyenletesen növekszik, a magyar és a lengyel trendvonalban viszont lépcsőzetes növekedés rajzolódik ki, az ugrásszerű emelkedések a családtámogatási programok bevezetését követő időszakokban figyelhetők meg, melyeket azonban stagnálás követ.

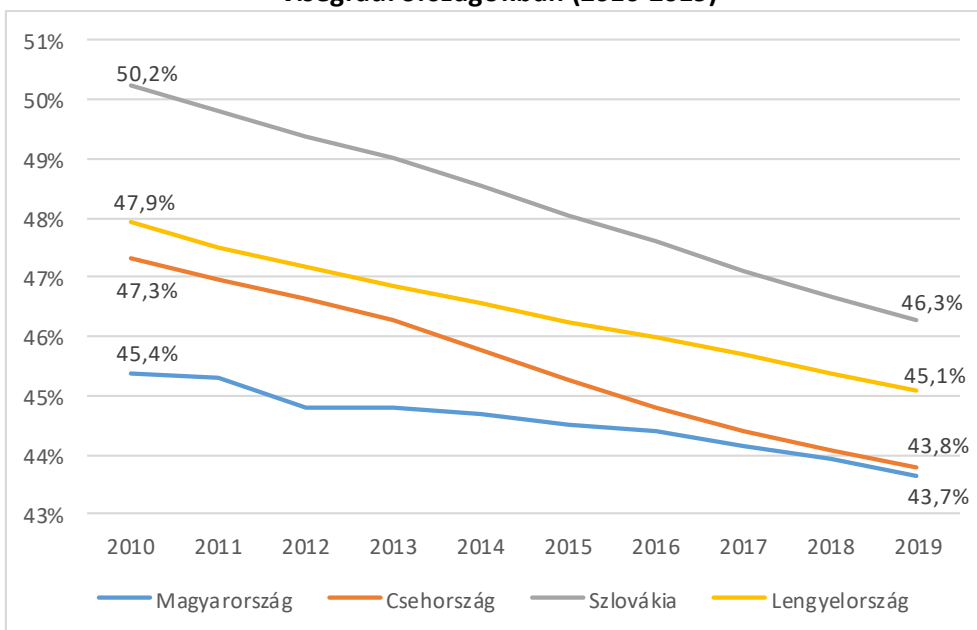
A termékenységi ráta esetében érdemes kitekinteni hosszabb időtávra is. 2000-től vizsgálva az adatokat a cseh növekedés még szembetűnőbb. Az ezredfordulón Csehország rendelkezett a legalacsonyabb termékenységi rátával Európában, melynek értéke 1,15 volt, ezt sikerült 18 év alatt 1,71-ra növelni, mellyel felzárkózott olyan hagyományosan magas termékenységi rátával rendelkező országokhoz, mint például Svédország vagy Írország. Mind a négy országban megfigyelhető, hogy a 2008-ban kirobbant, de 2009-re is áthúzódó gazdasági világválság hatására a termékenységi ráta addig tapasztalt növekedése megtorpant, majd csökkent. Az újbóli növekedés Magyarországon és Csehországban 2012-től, Szlovákiában 2013-tól, Lengyelországban 2014-től indult el. (lásd 6. sz. ábra)

⁷A KSH és az Eurostat adatai közötti különbség módszertani eltérésre vezethető vissza. Az Eurostat a 2013 óta használt „szokásos lakóhely” definíció szerint a magyarországi lakóhelyű anyák gyermekeit veszi számba, így figyelembe veszi a külföldön született, de Magyarországon anyakönyvezett gyermekeket is. A külföldön született magyar gyermekek számbavételével 1,55 volt a termékenységi ráta értéke 2018-ban, míg a KSH 1,49-os rátát mutatott ki.

6. sz. ábra – A termékenységi ráta változása a visegrádi országokban (2000-2018)

Forrás: Eurostat adatok (Fertility rates) alapján ÁSZ szerkesztés

A születésszám változását a termékenységi ráta mellett a szülőképes korú nők száma is befolyásolja, amelynek csökkenése már önmagában is a születések számának visszaesését eredményezi. A szülőképes korú nők száma, valamint a női népességben belüli aránya mind a négy visegrádi országban csökkent az elemzett időszakban. A szülőképes korú nők száma 2010-ről 2019-re Lengyelországban 563 ezer fővel (6%), Magyarországon 161 ezer fővel (6,7%), Csehországban 153 ezer fővel (6,1%), Szlovákiában 99 ezer fővel (7,1%) csökkent. A női népességben belüli arányt tekintve a legalacsonyabb értékeket minden évben Magyarország, a legmagasabbakat Szlovákia mutatta. (7. sz. ábra)

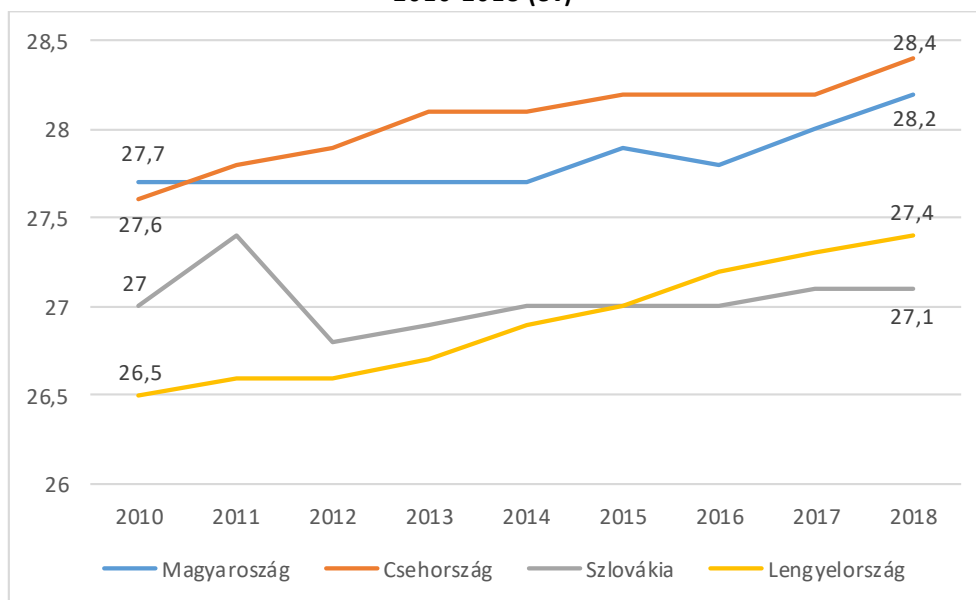
7. sz. ábra – A szülőképes korú (15-49 éves) nők női népességben belüli arányának alakulása a visegrádi országokban (2010-2019)

Forrás: Eurostat (Population on 1 January by age and sex) adatok alapján ÁSZ szerkesztés

A fejlett országokra jellemző demográfiai trend, hogy az első gyermekvállalásának időpontja is egyre inkább kitolódik, mely csökkenti az esélyét a további gyermekek megszületésének. Ennek oka többre, szerepet játszik benne a felnőtté válás, a szülőktől való elköltözés kitolódása, a felsőfokú

tanulmányokkal töltött idő meghosszabbodása, a fiatalok értékrendjének változása. A 8. számú ábrán látható, hogy Magyarországon és Csehországban Szlovákiához és Lengyelországhoz képest átlagosan egy évvel idősebben, 28 évesen vállalják első gyermeküket az édesanyák, amely azonban még így is alacsonyabb, mint az uniós átlag, amely 2018-ban 29,3 év volt. Magyarországon az átlagéletkor 2010-2014 között nem változott, 2015-ben és 2017-ben nőtt az előző évhez képest. Lengyelországban és Csehországban lassú emelkedés volt megfigyelhető, míg Szlovákiában 2011-ben jelentősen, 0,4 évvel nőtt az átlagéletkor 2010-hez képest, melyet 2012-ben 0,6 év visszaesés követett, az ezt követő években lassú emelkedés kezdődött. (lásd 8. ábra)

8. sz. ábra – A nők átlagos életkora az első gyermek születésekor a visegrádi országokban, 2010-2018 (év)

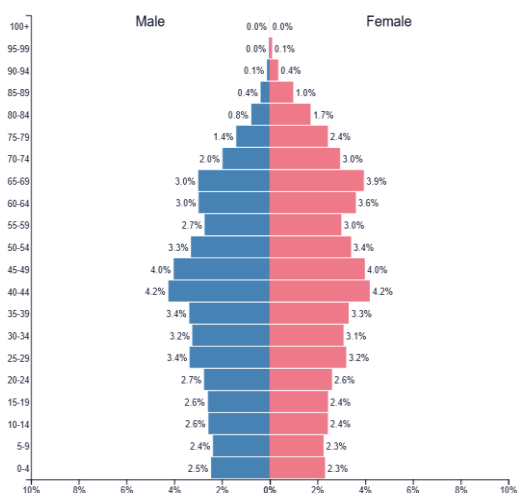
Forrás: ÁSZ szerkesztés, Eurostat (Mean age of women at childbirth and at birth of first child) adatok alapján

Az 5-ös számú ábrát összevetve a 7-es és 8-as számú ábrákkal megállapítható, hogy mind a négy országban úgy sikerült növelni a termékenységi rátát, hogy egyre kevesebb a szülőképes korú nő a népességben, akik egyre idősebb korban vállalják az első gyermeküket. Az országok korfáit tekintve megállapítható, hogy a szülőképes korú nők számának csökkenése a következő években is folytatódni fog, mivel az 50. életévüket betöltő nők mind a négy országban többen vannak, mint a szülőképes korba lépő 15 éves lányok. (9. sz. ábra)

9. sz. ábra – A visegrádi országok (Magyarország, Csehország, Szlovákia, Lengyelország) korfája, 2020 (bal: férfiak, jobb: nők)

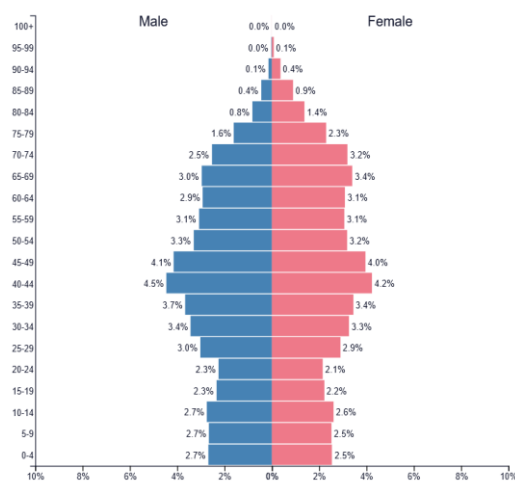
Hungary ▼
2020

Population: 9,660,350

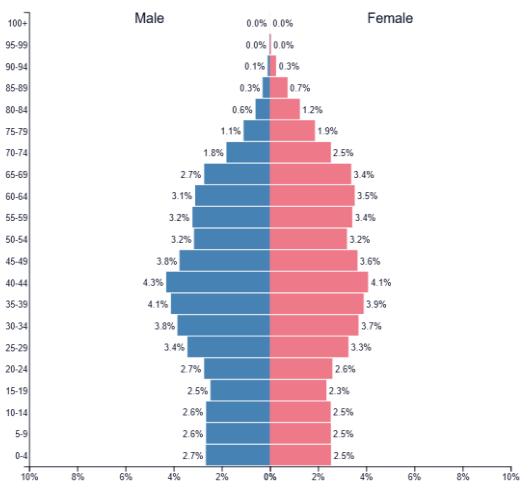
Czech Republic ▼
2020

Population: 10,708,982

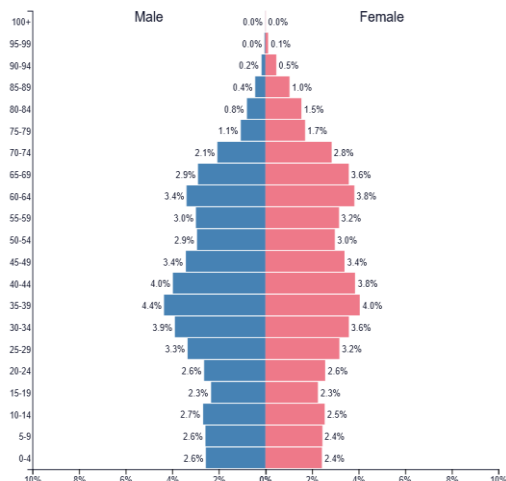
Slovakia ▼
2020

Population: 5,459,642

Poland ▼
2020

Population: 37,846,605

Forrás: Population pyramid, <https://www.populationpyramid.net>

A születésösztönző családpolitika célja, hogy a kívánt gyermekek megszülessenek, ezért támogatásokkal, a gyermekvállalással járó terhek enyhítésével ösztönzi a kormányzat a szülőket arra, hogy annyi gyermeket vállalhassanak, amennyit szeretnének.

Az OECD 2011-ben mérte fel⁸, hogy hány gyermek vállalását találják a férfiak és a nők ideálisnak, az EU átlag a 15-64 éves férfiaknál 2,18, a nőknél 2,28 volt. A visegrádi országokban az EU átlaghoz képest kevesebb gyermeket tartottak ideálisnak mind a férfiak, mind pedig a nők. A magyar és a cseh férfiakat kivéve megfigyelhető, hogy a fiatal (15-39 éves) korosztály véleménye szerint az ideális gyermekszám kevesebb, mint amit az idősebbek annak tartanak. A 2. számú táblázat adataiból azonban az is leolvasható, hogy a kívánt gyermekek száma a fiatal nők körében – Csehország kivételével – meghaladja 2,0-át, vagyis ha a vágyott gyermekek mind megszületnének, akkor a népesség a régióban és az Európai Unióban migráció nélkül is csak kismértékben csökkenne, majd stabilizálna. A népességnövekedéshez ennél is magasabb értékekre lenne szükség, mivel a szülőképes korú nők

⁸ A felmérést azóta nem ismételték meg, ezért frissebb adatok nem állnak rendelkezésre.

száma egyre fogyatkozik, ezért a 2,0-2,1-es ráta ennek a csökkenő létszámú korosztálynak a reprodukcióját jelenti. (lásd 2. sz. táblázat)

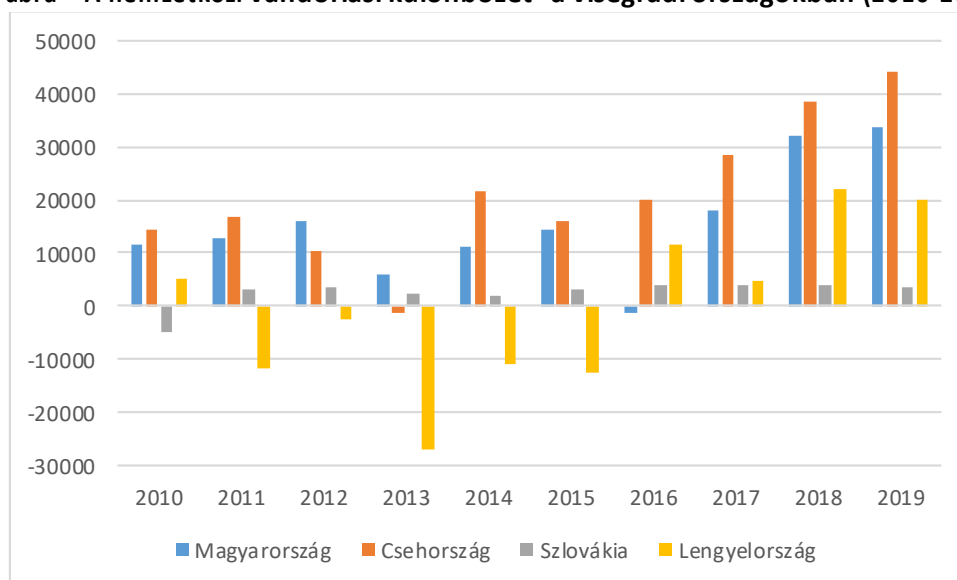
2. sz. táblázat – Az ideálisnak tartott gyermekszám az EU-ban és a visegrádi országokban, 2011.
(százalékos átlag)

Ideális gyermekszám (átlag)	15-64 éves férfiak	15-39 éves férfiak	15-64 éves nők	15-39 éves nők
Csehország	1,92	1,93	2,03	1,97
Lengyelország	2,09	1,96	2,33	2,13
Magyarország	2,12	2,14	2,09	2,03
Szlovákia	1,97	1,85	2,11	2,04
EU átlag	2,18	2,13	2,28	2,22

Forrás: OECD adatok (Ideal and actual number of children) alapján ÁSZ szerkesztés

A születésszám-növekedés alternatívája demográfiai szempontból a bevándorlás, mivel a népességszám változását a ki- és bevándorlók száma is befolyásolja. A visegrádi országok közül az Eurostat adatai alapján a 2010-2019. időszak vándorlási különbözete három ország esetében pozitív volt, Csehország népessége 209 ezer fővel, Magyarország 154 ezer fővel, Szlovákia 24 ezer fővel gyarapodott, míg Lengyelország népessége 2 ezer fővel csökkent. Szlovákiában, Csehországban és Magyarországon egy-egy év volt az elemzett időszakban, amelyben több ember távozott az országból, mint ahány letelepedett. Lengyelországban 2011-2015 években negatív volt a vándorlási egyenleg, amelyet azonban ellensúlyoztak a 2016-2019 évek, így a kivándorlás összességében minimális népességcsökkenést eredményezett a vizsgált időszakban. (lásd 10. sz. ábra)

10. sz. ábra – A nemzetközi vándorlási különbözet⁹ a visegrádi országokban (2010-2019) (fő)

Forrás: Eurostat (Net migration plus statistical adjustment) adatok alapján ÁSZ szerkesztés

Az Eurostat módszertana szerint a bevándorlók közé számítják az uniós polgárokat is, köztük az adott országból legalább 12 hónapra elköltöző, majd oda visszatérő állampolgárokat is. Az Eurostat 2018. évi adatai alapján a Csehországba bevándorlók 73%-a, a Magyarországra érkezők 61%-a, a Lengyelországba költözők 53%-a, illetve a Szlovákiába bevándorlók 35%-a érkezett az Európai Unión kívüli országokból. (Eurostat, 2020a)

⁹ A nemzetközi vándorlási különbözet az Eurostat módszertana szerint statisztikai kiigazítást is tartalmaz. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Migration>

2. A MAGYAR KORMÁNY CSALÁDPOLITIKAI CÉLJAI, ILLETVE AZOK INDIKÁTORAI

2010. májusában a kormány a Nemzeti Együttműködés Programjában célul tűzte ki a családtámogatási rendszer megújítását, a családok erősítését, a gyermekvállalás támogatását, továbbá az otthonteremtés, lakhatás támogatását. Az Országgyűlés a 2012 januárjától hatályos Alaptörvényben rögzítette a család, mint a társadalom alapvető egységének védelmét: „*Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.*” A szintén 2012. január 1-jétől hatályos, a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. sarkalatos törvényben (Cstv.) az Országgyűlés kialakította a családtámogatások kiépített rendszerének legfontosabb keretszabályait. Célként és alapelveként a törvény preambulumban került rögzítésre, hogy „*A család Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrása. A társadalom alapegységeként a család a nemzet fennmaradásának biztosítója és az emberi személyiség kibontakozásának természetes közege, amit az államnak tiszteletben kell tartania.*”

Az állam a nemzet fennmaradását biztosító népesedési folyamatok érdekében külön törvényekben foglaltak szerint támogatja a gyermekvállalást, és segíti a szülők gyermekvállalási szándékainak megvalósulását. A kormány családpolitikája a családbarát környezet kialakítását, az otthonteremtés feltételeinek biztosítását, család- és munkahelyvédelmi programokat, a gyermekek napközbeni ellátásának biztosítását, családsegítő szolgáltatásokat, esélynövelő iskolarendszer kialakítását, a családokat segítő közösségi, civil kezdeményezések támogatását is jelenti. A Nemzeti Együttműködés Programja célul tűzi ki a család, a gyermeknevelés és munka összeegyeztetésének elősegítését, melynek érdekében támogatja a kisgyermekeket nevelő családok számára kedvező részmunkaidős és atipikus foglalkoztatási formák terjedését, valamint elvárja a munkáltatók által történő családbarát munkahelyek kialakítását.

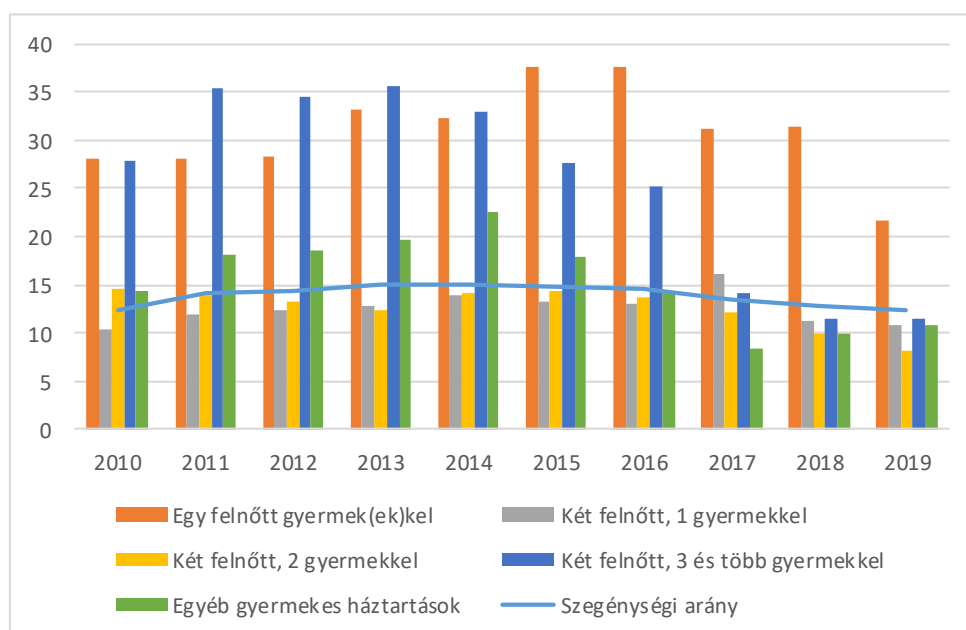
„*Családpolitikánk lényege, hogy minden család számít, egyszerre kell a legszegényebb, már lakhatásban is veszélyeztetett családoknak segíteni, a lecsúszóban lévők romló helyzetét kezelni, és a középrétegek elszegényedését megállítani.*” (Nemzeti Együttműködés Programja, 4.2 pont) Az intézkedések révén elsősorban azoknak a családoknak a többletteljesítményét ismeri el, amelyek a nemzet gyarapodásához, a gazdaság fenntarthatóságához nemcsak munkával, hanem gyermekek gondozásával, nevelésével is hozzájárulnak.

Mindezek alapján megfogalmazható, hogy a hazai családpolitika fő célja a kedvezőtlen demográfiai trendek megváltoztatása, a népességfogyás megállítása, melynek érdekében a kormány különböző intézkedésekkel támogatja, hogy „*a tervezett gyermekek megszülessenek*”. (Novák, 2014) A családtámogatások másik célja a gyerekes családok jövedelmi egyenlőtlenségeinek, szegénységi kockázatainak csökkentése, mert a „*gyermekvállalás nem eredményezheti a család szegénységbe süllyedését.*” (Cstv. preambulumban) Ez a törekvés összhangban áll az Európai Unió azon törekvésével, hogy a tagállamokban csökkenjen a szegénységben, nyomorban, kirekesztettségben élők száma.

A magyar kormány 1430/2011 (XII.13.) Korm. határozatával 2011-ben elfogadott Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiájában a gyermek-jóléthez, illetve a szegénységi célokhoz kapcsolódva a gyermekes családok szegénységi rátájának csökkentését tűzte ki célul. Ezeknek a célkitűzéseknek a megvalósítását támogató egyik szakterület a családpolitika, amely területen követelményként a szegénység átörökítésének a lehető legkorábbi életkorban történő megszakítását fogalmazták meg. A kitűzött célokhoz a 2011. évi Nemzeti Reform Programban számszerűsített indikátorok is kapcsolódtak a következők szerint. A szegénységben vagy kirekesztettségben élők számának 5 százalékpontos csökkentése 2020-ra, vagyis a 2008. évi bázisadat alapján 2,83 milliőról 2,38 millióra (-450 ezer fő), melyet három indikátor – a gyermekes háztartásokban élők relatív szegénységi rátája, a súlyos anyagi nélkülözésben élők aránya, valamint az alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya 20-20%-os csökkentésével kívánták elérni. (Nemzeti Szociális Jelentés, 2012)

A szegénységi kockázatok jellemzőiről, köztük a gyerekes háztartások szegénységi arányáról és a jövedelmi szegénységről külön statisztikai adatgyűjtés folyik, vagyis a célhoz rendelt indikátorok megvalósulása nyomon követhető. A 2020. évi adatok még nem elérhetőek, de a 2019-es adatok alapján megállapítható, hogy a szegénységben és kirekesztettségben élők számát a célkitűzéseknél nagyobb mértékben sikerült csökkenteni. 2019-ben a célkitűzésben megjelölt 2,38 millió főnél kevesebb, összesen 2,28 millió ember volt kitéve a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának, melyből 1 millió 169 ezer embert érintett a relatív jövedelmi szegénység, 764 ezer főt a súlyos anyagi depriváció, és 350 ezer ember élt nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban. A gyermekek és a fiatalok szegénységi helyzete is javult. 2019-ben egy év alatt 193 ezerrel csökkent a szegénység vagy kirekesztődés kockázatának kitétt gyerekes háztartások száma, különösen a három vagy annál több gyerekes háztartások helyzete javult. Ugyanakkor a szegénység vagy kirekesztődés kockázata – a 2015-2016-os arányhoz mért csökkenés ellenére – az egyszülős háztartások esetében továbbra is meghaladja a háztartások átlagos szegénységi arányát. (KSH: Háztartások életszínvona, 2019) (lásd 11. sz. ábra)

11. sz. ábra – A szegénységi arány és a gyerekes háztartások szegénységi aránya 2010-2019 (%)

Forrás: ÁSZ szerkesztés KSH (2.6.1. tábla) alapján

A családpolitika fő céljának, a népességfogyás megállításának indikátora a születések száma, a termékenységi ráta, illetve a tervezett gyermekek és a ténylegesen vállalt gyermekek száma lehet, eredményessége ez utóbbi esetében a kettő közötti különbség csökkenésével, illetve a termékenységi rátának és a születések számának növekedésével mérhető.

A kedvezőtlen demográfiai trendek megváltozásának eredményességét csak hosszú távon lehet mérni, és nehéz kimutatni a meghozott intézkedések és a demográfiai adatok között fennálló ok-okozati összefüggést, mivel a családalapítást a kormányzat által befolyásolható tényezőkön kívül (pl. szociális, jövedelmi helyzet) magánjellegű tényezők (pl. párválasztás, egészségügyi állapot, kulturális minták) is befolyásolják.

A 2011-es mélypont óta a magyar termékenységi arányszám 2016-ig növekedett, majd stagnált, a születések száma 2016-ig nőtt, 2017-2019-ben csökkent az előző évhez képest, de a 2020 évközi adatok újra növekedést vetítenek elő. Az előzetes adatok szerint ugyanis 2020 január–szeptember hónapokban a születések száma 4,9%-kal több, mint 2019 azonos időszakában. (lásd 4-5. sz. ábrák és 3. sz. táblázat)

3. sz. táblázat: Az élve születések alakulása Magyarországon (fő) (2019. I. – 2020. III. negyedév)

2019				2020				Változás
I. negyedév	I. félév	I-III. negyedév	I-IV. negyedév	I. negyedév	I. félév	I-III. negyedév	I-IV. negyed év	2020. I.-III. negyedév -2019. I.-III. negyedév
20 864	41 959	66 292	89 193	22 235	44 315	69 543	--	3 251

Forrás: ÁSZ szerkesztés KSH adatok alapján (6.1.2. Élveszületések)

A fentiekből látható, hogy a családpolitika több részterületre bontható, a célokhoz rendelt intézkedések végrehajtásáért más-más szakterület volt a felelős. A kormányzati intézkedések utókövetését, monitorozását célzó egységes szempont-, illetve mérési rendszer, illetve a támogatásokkal való esetleges visszaélések felderítési rendszere eddig hiányzott. A támogatások hatékonyságnövelése érdekében szükséges lenne monitorozni, hogy (elsősorban) a nők különböző társadalmi/korosztályi csoportjaira milyen hatást gyakorolnak a családpolitikai intézkedések.

3. A MAGYAR KORMÁNY 2019. JANUÁR 1. UTÁN HOZOTT CSALÁDPOLITIKAI INTÉZKEDÉSEI

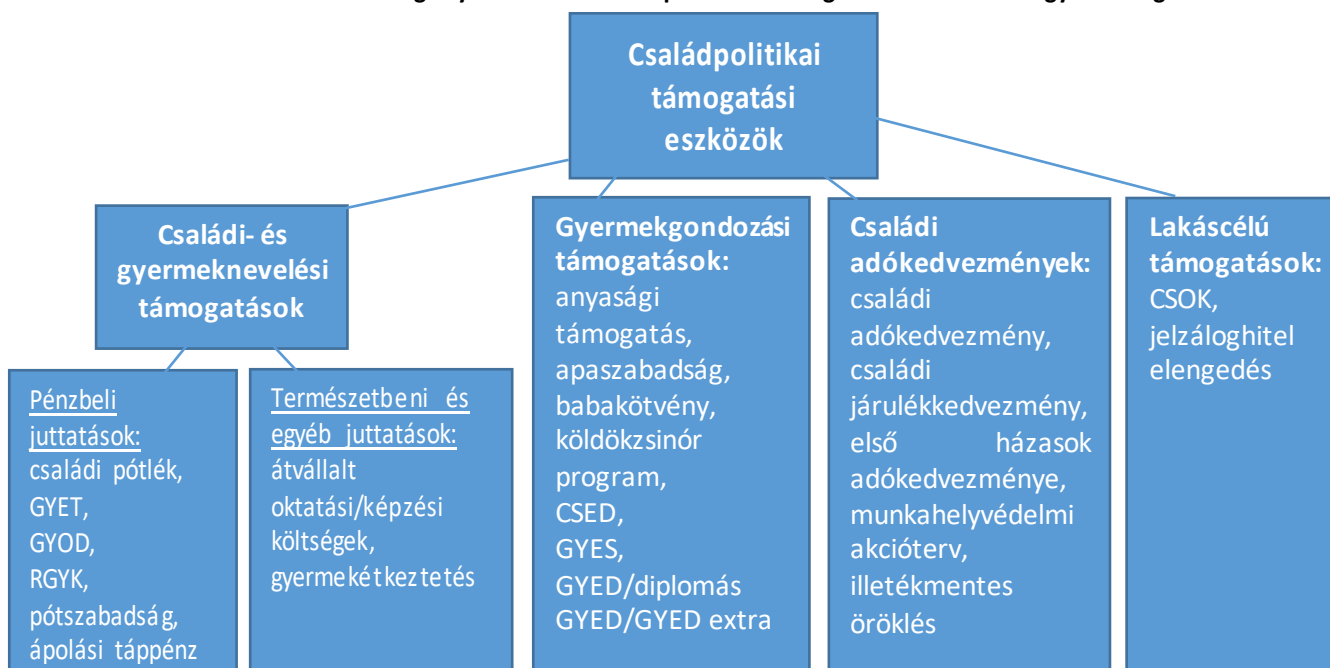
Andorka Rudolf szociológus szerint a gyermekvállalás támogatása a társadalom, illetve az állam részéről szükséges, mert „a gyermekek felnevelésének költségeit (nem csak az anyagi költségeit, hanem — talán még inkább — az időráfordítást) a szülők vállalják, ezzel szemben ezek a gyermekek fogják felnőtt korukban előállítani azt a nemzeti jövedelmet, amelyből szüleik nemzedékének minden tagja — függetlenül attól, hogy hány gyermek felnevelésének költségeit vállalta — időskorában élni fog.” (Andorka, 1989)

A gyermekvállalást legtöbbször a szegénységtől való félelem, otthonteremtési nehézségek, munkaerő-piaci hátrányok, illetve azok veszélye, valamint szolgáltatási, ellátási hiányok hátráltatják. Ezeket a hátrányokat az állam, illetve a kormányzat közvetlen vagy közvetett pénzügyi támogatással, szolgáltatások nyújtásával, illetve jogszabályokban rögzített munkaerő-piaci védelemmel tudja ellensúlyozni.

A gyermeknevelés terheit a kormányzatok leggyakrabban pénzbeli juttatások formájában kompenzálják, melyek lehetnek univerzálisak, vagyis gyermekenként azonos mértékűek – tekintet nélkül a család jövedelmére, a gyermek korára, egészségi állapotára stb. –, vagy lehetnek differenciáltak, például rászorultsági alapon folyósítottak. Egyes pénzbeli juttatások alanyi jogon járnak, míg mások feltételhez kötöttek. Az adókedvezmény indirekt támogatási forma, mely szintén feltételhez kötött, munkavállalásból származó jövedelem esetén vehető igénybe.

A fenti elvek alapján a gyermekvállalást a pénzbeli ellátások mellett természetbeni juttatásokkal, például ingyenes tankönyv vagy étkeztetés biztosításával, gyermekek után járó szabadságnapokkal, valamint szolgáltatások nyújtásával – például gyermekek napközbeni elhelyezését biztosító intézményekkel, egészségügyi szolgáltatásokkal – is támogatja az állam. (Farkas P., 2012) A családtámogatás eszközei tehát sokfélék, és többféleképpen differenciálhatók, a gyakorlatban a különböző országokban alkalmazott családpolitikai rendszerek eltérő elemekből épülnek fel. Az ÁSZ korábbi elemzésében részletesen bemutatta a 2018-ban Magyarországon igénybe vehető családtámogatási eszközöket, melyeket az alábbi ábrán szemléltetünk:

12. sz. ábra – A 2018-ban igénybe vehető családpolitikai támogatási eszközök Magyarországon

Forrás: ÁSZ szerkesztés a korábbi ÁSZ elemzés alapján

A gyermekvállalás ösztönzése és a családok fokozottabb támogatása érdekében 2019-ben tovább bővültek a családpolitikai intézkedések. 2019. februárjában hagyták jóvá a **Családvédelmi Akciótervet**, amely a korábban meghozott intézkedéseket kiegészítve 7 új intézkedést vezetett be, amelyek egyes elemei 2019. júliustól, illetve 2020. januártól léptek hatályba. (lásd 13. sz. ábra)

13. sz. ábra – A Családvédelmi Akcióterv 2019-ben bevezetett intézkedései

Forrás: ÁSZ szerkesztés a 2020. évi Nemzeti Reformprogram alapján

- 1) A Babaváró támogatás célja a fiatalok felelős életkezdéséhez és otthonteremtéséhez való hozzájárulás. 2019. július 1-e és 2022. december 31-e között minden házaspár, ahol a feleség 18 és 40 év közötti, és legalább egyikük 3 év folyamatos biztosítási jogvisztonnyal rendelkezik, 10 millió Ft kamatmentes, szabad felhasználású kölcsönt igényelhet, vagyis a CSOK-tól eltérően a kölcsön összege nem csak otthonteremtési célra használható fel. A kölcsön összegéből a második gyermek születésekor a tartozás 30%-a, a harmadik gyermek megszületése után a teljes tartozás elengedésre kerül.
- 2) CSOK- hitel bővítés: a 2015-ben bevezetett CSOK szintén a felelős életkezdést és otthonteremtést támogatja, mely 2019-ben új elemekkel bővült. A kamatkedvezményes hitel összege két gyermek után 10 millió Ft-ra, három gyermek esetén 15 millió Ft-ra emelkedett. A többgyermekes családok otthonteremtési kamattámogatása 2019. július 1. napjától már használt lakás vásárlásához, illetve falusi CSOK mellé is igénybe vehető.
- 3) A jelzáloghitelekhez nyújtott támogatás is bővült. 2019. július 1-től a második gyermek után 1 millió Ft-ot, a harmadik gyermek után 4 millió Ft-ot, minden további gyermek születésekor újabb 1-1 millió Ft-ot vállal át az állam.
- 4) Négy- vagy többgyermekes édesanyák személyi jövedelemadó-mentessége: célja a családok anyagi helyzetének könnyítése. 2020. január hónaptól a négy vagy több gyermeket nevelő anyák, akik családi pótlékra jogosultak, vagy már családi pótlékra nem jogosultak, de jogosultságuk legalább 12 éven keresztül fennállt, SZJA mentességet kapnak a munkából származó jövedelmeik után. (SZJA tv. 29/D. §) A kormány részéről felmerült a szándék, hogy a személyi jövedelemadó-mentességet a három gyermekes anyákra is kiterjessze, erre azonban még nem került sor.
- 5) Nagycsaládosok autóvásárlási támogatása: a nagycsaládosok mindennapi életének megkönnyítését segíti a kormány a megfelelő befogadóképességű személygépkocsi megvásárlásának támogatása révén. 2019. július 1-jétől 2022. december 31-ig a három- vagy többgyermekes családok legalább hét

üléssel, új személygépkocsi vásárlásához 2,5 millió forint, de legfeljebb a vételár 50%-ának megfelelő vissza nem térítendő támogatást igényelhetnek a Magyar Államkincstártól.

6) Bölcsődefejlesztési program: a 3 év alatti kisgyermek napközbeni ellátásának fejlesztése céljából, továbbá a kisgyermekes anyák munkába állásának elősegítése érdekében a kormány kiterjesztette a korábban megindult bölcsődefejlesztési programot. 2022-re a bölcsődei férőhelyek számát a 2018. évi 48 ezerről 70 ezerre tervezi növelni a kormány. A bölcsődefejlesztést 2019 őszétől kiegészíti a napközbeni elhelyezés költségeit csökkentő program, melynek keretében havi rendszeres támogatás nyújtható családi vagy munkahelyi bölcsődei szolgáltatás igénybevételéhez a munkába álló szülőknek a gyermek 3 éves koráig.

7) Nagyszülői GYED bevezetése: a kisgyermeket nevelő szülők munkába való visszatéréséhez nyújthat segítséget, hogy 2020. január 1-től gyermekgondozási díjat igényelhet a még nem nyugdíjas nagyszülő is. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy a munkaerőpiacon aktív nagyszülő az unoka két éves koráig – ikergyerekek esetén 3 éves korig – otthon maradhasson a gyermekkel. Feltétel, hogy a szülők jogosultak legyenek a GYED-re, és nyilatkozzanak arról, hogy egyetértenek a gyermekgondozási díj nagyszülő általi igénybevételével.

A **Magyar Falu Program** 2019-től két családpolitikai elemet tartalmaz, a falusi CSOK-ot, és az óvodafejlesztési programot. A bölcsődék mellett az óvodák fejlesztése is szerepel a kormányzati célkitűzések között, melynek érdekében két év alatt mintegy 1400 falusi óvoda megújítására biztosít forrást a kormány.

A falusi CSOK 2019. július 1-től 2022. június 30-ig az ország 2486, legfeljebb 5000 fős lélekszámú településén vehető igénybe. A támogatás keretében az egygyermekes családok 600 ezer forint, a kétgyermekes családok 2 millió 600 ezer forint, a háromgyermekes családok pedig 10 millió forint vissza nem térítendő támogatást kapnak használt lakás vásárlására és korszerűsítésére. A meglévő ingatlan felújítása esetén ezen összegek fele vehető igénybe.

A családpolitikai támogatások bővítése 2020-ban is folytatódott annak ellenére, hogy a koronavírus-járvány következtében a kormány gazdasági mozgástere leszűkült. A kormány szándéka, hogy a családtámogatási rendszer fenntartásával és bővítésével a veszélyhelyzet idején is biztosítsa a gyermeket vállaló családok számára a stabilitást.

A járvány miatti veszélyhelyzet alatt a kormány könnyítette a gyermeket vállaló és nevelő családoknak járó egyes támogatások igénybevételi feltételein, és további intézkedésekkel védte a kisgyermekes családok lakhatási biztonságát, például szünetelnek a bírósági és adóhivatali végrehajtások, kilakoltatások és a lakóingatlanok árverezése tekintetében moratórium lépett életbe.

A támogatások **2021-től hatályos bővítéséről** az Országgyűlés a 2020. november 30-i ülésén döntött, az alábbiak szerint:

2021. júliusától a bruttó bér száz százalékára emelkedik a csecsemőgondozási díj az eddigi 70%-ról. A módosítás célja, hogy a gyermekes családok jobb anyagi körülmények közé kerüljenek, mintha nem vállaltak volna gyermeket. A CSED mértékének emelésével a gyermekvállalás előtt dolgozó édesanyák a szülési szabadság alatt a korábbi nettó keresetüknél magasabb összegű ellátást kapnak kézhez, mivel a CSED után társadalombiztosítási járulékot nem kell fizetni.

Az új lakások áfáját 150 négyzetméter alatti lakások és 300 négyzetméter alatti családi házak esetében a mostani 27%-ról 5%-ra csökkenti a kormány. Az új lakóingatlanok értékesítésére az 5%-os kedvezményes adómérték átmeneti ideig, 2022. december 31-éig vonatkozik. 2021. januártól illetékmentességet biztosít a kormány azoknak a családoknak, amelyek CSOK kedvezménnyel vásárolnak új vagy használt ingatlant.

Kormányrendeletben került szabályozásra a gyermeket nevelő családok 2021. január 1-től igénybe vehető otthonfelújítási támogatása. Az állam megtéríti a lakásfelújítási költségek 50%-át, de maximum

3 millió Ft-ot azon családoknak, amelyek legalább egy gyermeket nevelnek. (518/2020. (XI.25.) Korm. rendelet)

Várható még a CSOK igénybevételi lehetőségének bővítése a családi házak tetőtér-beépítéséhez (többgenerációs otthonok támogatása), valamint a CSOK-kal vásárolt új építésű ingatlanok esetén az áfa tartalom visszaigényelhetőségének bevezetése. (<https://kormany.hu/hirek/minden-amit-az-otthonteremtési-programrol-tudni-kell>)

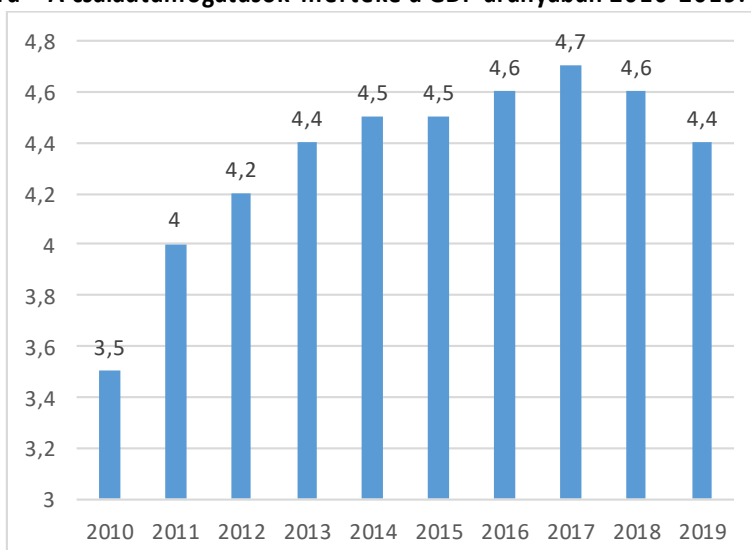
A 2019-2020-ban bevezetett családpolitikai intézkedések továbbra is kiemelten támogatják a nagycsaládossá válást, de érezhető elmozdulás az egy- és kétgyermekes családok támogatás-növelésének irányába is. A legtöbb új intézkedés az otthonteremtést támogatja, illetve egyes elemek a kisgyermekes anyák munkába állásának elősegítésére irányulnak.

4. A CSALÁDPOLITIKAI CÉLÚ HAZAI KÖLTSÉGVETÉSI ELŐIRÁNYZATOK ALAKULÁSA 2019-2021. ÉVEKBEN

A korábbi elemzés bemutatta, hogy a családpolitikai támogatásokra szánt költségvetési források, adó- és járulékkedvezmények összege 2010. és 2018. között megduplázódott, 960,2 milliárd Ft-ról 1929,1 milliárd Ft-ra nőtt. A családtámogatásokra fordított költségvetési előirányzatok 2019-2020-ban tovább emelkedtek. 2020-ra közel 2228 milliárd forintot irányzott elő az Országgyűlés családtámogatásra, mely 224 milliárd forinttal több a 2019. évi támogatásnál.

A 14. sz. ábrán látható, hogy a családtámogatások összegének emelkedése ellenére – a GDP dinamikus növekedése, valamint a 2017-től csökkenő születésszám miatt, mely bizonyos ellátások esetén csökkenti a jogosultak számát – a családtámogatások GDP arányosan kissé csökkentek az utóbbi két évben. (lásd 14. sz. ábra)

14. sz. ábra – A családtámogatások mértéke a GDP arányában 2010-2019. között (%)¹⁰

Forrás: ÁSZ szerkesztés, 2010-2017: EMMI, 2018-2019: 2020. évi kvtv. indoklása alapján

A családtámogatások kb. egyharmadát (31-33%) teszik ki a pénzbeli ellátások, közel egynegyedét (22-25%) a családokat segítő szolgáltatások (óvodai, bölcsődei, gyermekjóléti, védőnői szolgáltatás, ingyenes étkezés, tankönyvellátás, gyermeküdültetés), egyhatodát (16-17%-át) az érvényesített adó- és járulékkedvezmények, az otthonteremtési támogatások 10-13%-ot jelentenek. A kormány a nők részére biztosított korhatár alatti nyugellátás („Nők 40”) kiadását is a családtámogatások közé sorolja, mely 2018-ban 235,3 Mrd forintot, 2019-ben 260,8 Mrd forintot, azaz a támogatások 12-13%-át tett ki, valamint ide tartoznak még olyan kisebb összegű tételek, mint pl. a családbarát tevékenységet folytató civil szervezetek támogatásai is. (EMMI, 2017)

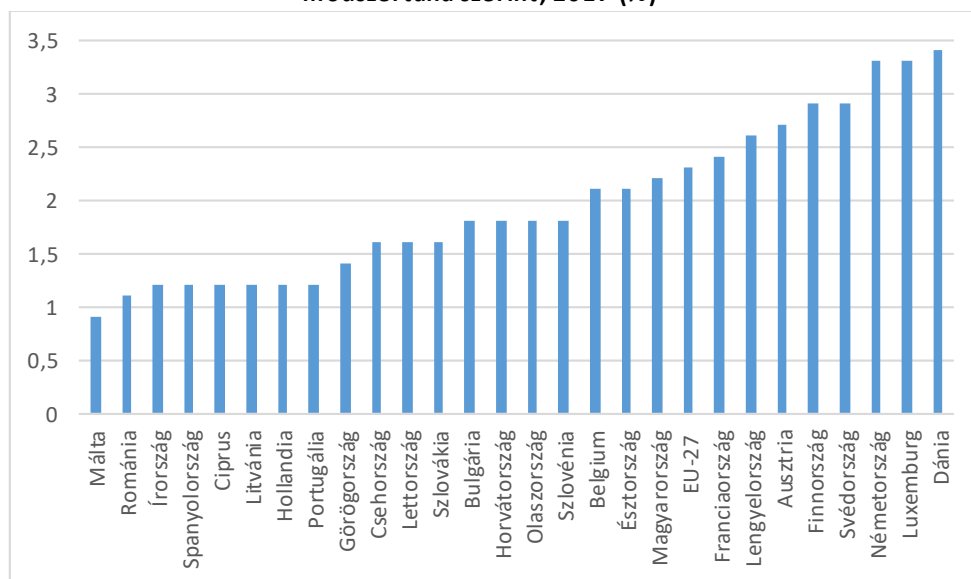
Az OECD módszertana szerint számított családtámogatásokra – melyek a pénzbeli ellátásokat, a családokat segítő közszolgáltatásokat, és a gyermekvállaláshoz kötött adókedvezményeket tartalmazzák, de pl. az otthonteremtési támogatásokat, vagy a korhatár alatti nyugellátásokat nem – Magyarország 2017-ben a GDP 2,7 %-át költötte, ezzel meghaladta a 2,1%-os OECD átlagot. (OECD: Family benefit public spending)

Az Eurostat is összehasonlította az EU tagállamok GDP arányos családtámogatásait, de módszertana szerint a családtámogatásokból csak a pénzbeli támogatásokat, illetve egyes családsegítő

¹⁰ A korábbi elemzés az EMMI 2017-ben kiadott kiadványára hivatkozva a 2018. évi családtámogatási előirányzatokat a GDP 4,8%-ában határozta meg, mely a GDP előrejelzési adatán alapult. A 2020. évi költségvetési törvényjavaslatban szereplő tényadatokkal számolva a támogatások a GDP 4,6%-át tették ki.

szolgáltatásokat vesz figyelembe. A magyar támogatási rendszerben nagy súllyal szereplő adókedvezmények és lakhatási támogatások tehát ebben a kimutatásban nem szerepelnek. A 2017. évi nemzetközi összehasonlító adatok szerint a magyar családtámogatások (2,2%) aránya közel azonos az EU átlaggal (2,3%), melyet a visegrádi országok közül a 2,6%-os lengyel adat halad meg. (lásd 15. sz. ábra)

15. sz. ábra – A családtámogatások mértéke a GDP arányában az EU tagállamaiban az Eurostat módszertana szerint, 2017 (%)

Forrás: ÁSZ szerkesztés Eurostat (Expenditure on family/children benefits) alapján

A 2021. évi költségvetés fókuszában a koronavírus-járvány elleni védekezés és a járvány miatt nehéz helyzetbe került gazdaság újraindítása áll. A gazdasági nehézségek ellenére a kormány a jövő évi költségvetésben is fenn kívánja tartani a kiépített családtámogatási rendszert, és a jövő évtől hatályos új támogatási elemekhez is biztosítja a forrást, azaz mintegy 2295 Mrd Ft áll majd rendelkezésre a magyar családok támogatására. (2021. évi ktv. indoklása, T/10710. számú iromány) Az elfogadott költségvetési törvényben a csecsemőgondozási díj előirányzatánál a törvényjavaslatban szereplő 78,8 milliárd forintnál 14,3 milliárd forinttal magasabb összegű előirányzat (93,1 milliárd forint) szerepel, vagyis a kormány biztosította a forrást a megemelt összegű ellátáshoz.

A központi költségvetésben a családok pénzügyi támogatásának – az eltérő jogi alapnak megfelelően – két forrása van. Az Emberi Erőforrások Minisztériumához tartozik a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Alap (NCSSZA), ezen belül a családi támogatások alcím jogcímcsoportjai, azaz a családi pótlék, az anyasági támogatás, a gyermekgondozást segítő ellátás, a gyermeknevelési támogatás, és egyéb pénzügyi ellátások (pl. apaszabadság távolléti díjának megtérítése, az életkezdési támogatás (babakötvény), a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény).

Az NCSSZA-hoz tartozó ellátások kiadásai 402,6 milliárd forintról 399,2 milliárd forintra – 1%-kal – csökkentek 2019-ben 2018-hoz képest, a csökkenés több okra is visszavezethető. Az NCSSZA-hoz tartozó támogatások összege az utóbbi években nem emelkedett, a születéshez kapcsolódó ellátások jogosult köre a születésszám csökkenése miatt szűkült, illetve egyre többen szereznek jogosultságot a kisgyermeket nevelők közül a biztosítási alapú, és a gyermekgondozást segítő ellátásnál magasabb összegű gyermekgondozási díjra, ezért a GYES-t igénybevevők száma a vártnál alacsonyabban alakult. (2019. évi központi költségvetés végrehajtásáról szóló törvény indoklása)

A pénzügyi ellátások másik forrása az Egészségbiztosítási Alap (E Alap) fejezetben található egészségbiztosítási ellátások kiadásai címen belül a csecsemőgondozási díj, a gyermekápolási táppénz, továbbá a gyermekgondozási díj jogcímcsoportok. A biztosított jogviszonyhoz kötődő juttatások 242,6 milliárd forintról 270,3 milliárd forintra, 11,4%-kal növekedtek. A korábbi jövedelem arányában

megállapított CSED és GYED kiadása elsősorban a jövedelmek növekedése miatt haladta meg az egy évvel korábbi kiadás összegét.

A költségvetés közvetlen kiadásai között külön soron szerepel a Lakástámogatások jogcím. Az év második felében a CSOK igénybevételi lehetősége is kibővült, valamint a kormány megemelte a második, illetve harmadik gyermek után elengedhető jelzáloghitel összegét, melyhez a forrás a lakástámogatások előirányzatán biztosított volt. A 242,4 milliárd forintos előirányzat 191,2 milliárd forinttal teljesült, mely 1%-kal kevesebb a 2018. évinél, és 21,1%-os elmaradást jelent a 2019. évi előirányzathoz képest. Az elmaradás elsősorban arra vezethető vissza, hogy 2019. július 1-jétől bevezetett intézkedések hatása időben eltolódott, az igénybevétel a vártnál később jelentkezett, illetve az elszámolási rendszer változása miatt a kifizetések egy része 2020-ra tolódott. (2019. évi központi költségvetés végrehajtásáról szóló törvény indoklása) A pénzbeli családtámogatások és a lakástámogatások alakulását a 4. sz. táblázat szemlélteti.

4. sz. táblázat – A pénzbeli családtámogatások és a lakástámogatások 2019-2021 évi előirányzatai, illetve a 2018-2019. évi, valamint a 2020. I-III. negyedéves teljesítési adatok (Mrd Ft)

	2018. évi teljesítés	2019. évi előirányzat	2019. évi teljesítés	2020. évi előirányzat	2020. I-III. né. teljesítés	2021. évi előirányzat
	Mrd Ft					
Pénzbeli támogatások, ebből	645,2	666,5	669,5	694,5	532,5	725,2
- családi pótlék	310,5	307,9	309,8	304,8	232,6	305,2
- anyasági támogatás	5,9	6,1	6,0	6,3	5,0	6,5
- gyermekgondozást segítő ellátás	59,9	61,6	58,4	60,9	43,0	60,3
- gyermeknevelési támogatás	11,8	11,1	11,1	10,9	8,3	11,1
- egyéb pénzbeli ellátások	14,5	15,3	13,9	15,0	11,4	15,6
NCSSZA összesen	402,6	402	399,2	397,9	300,3	398,7
- gyermekgondozási díj	176	190,1	197,4	215,8	170,5	233,4
- csecsemőgondozási díj	61,2	68,2	66,6	72,3	56,9	93,1
- gyermekápolási táppénz	5,4	6,2	6,3	8,5	4,8	n.a.
E Alap összesen	242,6	264,5	270,3	296,6	232,2	326,5
Lakástámogatások	193,2	242,4	191,2	296,7	183,6	249,6
Mindösszesen	838,4	908,9	860,7	991,2	716,1	974,8

Forrás: ÁSZ szerkesztés zárszámadási/költségvetési törvények/törvényjavaslatok, Magyar Államkincstár 2020.10.30-i adatai alapján

Az érvényesített adó- és járulékkedvezményre a zárszámadási törvényjavaslat becslést tartalmaz, amely alapján 2018-ban 315,8 milliárd forintot, 2019-ben 335,2 milliárd forint kedvezményt érvényesítettek a jogosultak. A 6%-os növekedés a kétgyermekes családok adókedvezményének négy éven át tartó növelése utolsó ütemének a támogatási rendszerbe való beépülésére, valamint a növekvő jövedelmekre vezethető vissza.

A Családvédelmi Akcióterv részét képező, 2019. július 1-től igénybe vehető babaváró támogatással kapcsolatos kiadások (kamattámogatás, a hiteltartozások elengedéséhez biztosított támogatás, valamint a babaváró támogatáshoz kapcsolódóan a bankoknak nyújtott költségtérítés) és a nagycsaládosok autóvásárlási támogatásával kapcsolatos kiadási tételek év közben új tételként épültek be a 2019. évi költségvetésbe, összegük babaváró támogatás esetében 8,4 milliárd forint, a nagycsaládosok autóvásárlási támogatása esetében 8,1 milliárd forint volt. Szintén új soron szerepelt a 2019. évi költségvetésben a bölcsődefejlesztési program 3,2 milliárd forinttal, valamint a bölcsődék, mini bölcsődék támogatása 23,1 milliárd forintról 33,1 milliárd forintra emelkedett egy év alatt.

A 4. sz. táblázatból látható, hogy az Országgyűlés 2020-ban 54,3 milliárd forinttal magasabb összeget biztosított a Lakástámogatások előirányzatra, mint a 2019-ben, mivel annak teljesítése a fent már

ismertetett okok miatt 51,2 milliárd forinttal elmaradt a tervezettől. A 2020-ra átcúsúzott támogatási igények ebben az évben realizálódtak.

A bemutatott adatok jól tükrözik a kormányzat családpolitikájának fő hangsúlyait. Amíg a támogatások hagyományos, alanyi jogon járó elemeire tervezett előirányzatok az igénybevevők létszámának mérséklődése és a támogatás összegének változatlansága miatt kisebb mértékben csökkennek (családi pótlék, GYES, GYET), addig a biztosított jogviszonyhoz, illetve a korábbi munkavállaláshoz kötött támogatási formák (CSED, GYED, adókedvezmények), valamint a lakástámogatások esetében jelentős növekedés mutatkozik.

5. A KITŰZÖTT CSALÁDPOLITIKAI CÉLOK MEGVALÓSULÁSA, A HAZAI CSALÁDPOLITIKAI INTÉZKEDÉSEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKKAL

A visegrádi országok mindegyikére jellemző, hogy az 1990-es években gazdasági, szociális és demográfiai krízisen mentek keresztül. A rendszerváltás utáni értékrend-változások jelentősen kihatottak a közép-kelet európai országok önképére, és ezen keresztül a gyermekvállalási hajlandóságra is. A gazdasági válság és a hagyományos családi értékek válsága az érintett országokban nagyfokú születésszám visszaesést okoztak, a termékenységi ráta mindenhol jóval a reprodukciós határérték alatt maradt. A kedvezőtlen demográfiai folyamatok kompenzálására kisebb figyelem és a gazdasági helyzet romlása miatt kevesebb költségvetési forrás jutott, az infláció következtében a családtámogatások reálértéke a rendszerváltás első évtizedében jelentősen csökkent. (Farkas T., 2017)

A 1990-es évek második felében lépett a húszas éveibe az 1970-es években született nagy létszámú nemzedék, az általuk vállalt gyermekek száma jelentett némi javulást az ezredfordulón a demográfiai mutatókban, a fellendülés azonban a 2008. évi gazdasági válság hatására megtorpant. A 2010-et követő javulás a visegrádi országokban egyrészt a bevezetett családpolitikai intézkedések hatására, másrészt az elhalasztott gyermekvállalás „bepótlására” vezethető vissza, mivel az 1970-es években született nők a negyvenedik életévüket elérve – erre irányuló szándék esetén – tovább már nem halogathatták a családalapítást.

A családtámogatási célú kiadások és a termékenység alakulása közötti oksági kapcsolatot több kutató is kimutatta. A támogatások pozitív irányba mozdíthatják el a termékenységi rátát, különösen a második, illetve többedik gyermekek vállalása esetén. (Gábos, 2005) Másképp fogalmazva az első gyermek vállalása a legvalószínűbb támogatás nélkül is, a második, illetve többedik gyermek megszületése jobban függ az állami ösztönzőktől.

Az 1990 utáni szakpolitikai intézkedésekre az volt a jellemző, hogy a konzervatív kormányok inkább a népesedéspolitikai irányultságot, míg a szociálliberális kormányok a szociálpolitikai szempontokat kívánták érvényesíteni a családtámogatási rendszerekben. A konzervatív pártok így emelték az anyasági szabadságok időszakát és a támogatások mértékét, illetve új ellátási formákat vezettek be Csehországban és Lengyelországban. A szociálliberális kormányzatok pedig jellemzően a pótlékjellegű juttatások szerepét növelték például Csehországban, és igyekeztek jövedelemteszteltté tenni bizonyos ellátási formákat. (Farkas T., 2017)

A családpolitika az utóbbi években kiemelt figyelmet kap a visegrádi országokban. A V4 Országok Parlamentjeinek családpolitikai kérdésekkel foglalkozó bizottságai a 2017-es budapesti találkozón deklarálták, hogy családbarát kormányzásra törekzenek, és országaik folytatják és megerősítik a családbarát kormányzati programokat, valamint olyan intézkedéseket, terveket hajtanak végre, amelyek ezen célok eléréséhez vezetnek. Szorgalmazták továbbá, hogy a családok védelme, valamint a demográfiai folyamatok kedvező befolyásolása érdekében a gyerekvállalás ösztönzése európai uniós szinten is kellő figyelmet kapjon. (V4 Következtetések, 2017)

Családpolitikai intézkedések a visegrádi országokban

Családi pótlék jellegű ellátás az EU27 tagállama közül 13 országban alanyi jogon jár, 14 országban – köztük Csehországban és Lengyelországban – azonban a szülői jövedelem mértékétől teszik függővé annak igénybe vehetőségét.

Csehországban a családi pótlék megítélésekor a család jövedelme nem haladhatja meg a családi létminimum 2,7-szeresét, melynek összege a gyermek kora szerint is sávosan változik, a gyermek életkorával párhuzamosan nő. A lengyel családi pótlék az alacsony és a közepesen alacsony jövedelmű családokra koncentrál. A támogatás mértéke, hasonlóan a cseh családi pótlékhoz, a gyermek életkorától is függ. A lengyel kormány 2016 januárjától kiterjesztette a családi pótlék igénybevevői

körét a magasabb jövedelmű csoportokra is a „Zlotyit zlotyiért” programjában, valamint egy olyan új, gyerekevelésre ösztönző családtámogatási elem is bevezetésre került, amelyet „500 Plus” támogatásnak neveztek el. A gyermekenkénti 500 PLN (117 EUR) támogatás mértéke nem függ sem a gyermek életkorától, sem a család jövedelmétől. Az „500 plus” néven megjelent lengyel családtámogatási forma 2019. júliusáig csak a második, harmadik vagy többedik gyermek után járt, azonban 2019. júliustól már az egygyerekes családok is részesülhetnek belőle. Szlovákiában a családi pótlék egy univerzális ellátás, amelyre minden gyermeket nevelő háztartás alanyi jogon jogosult, összegét sem a család jövedelme, sem a gyermek életkora nem befolyásolja.

Hazánkban, számos más európai országhoz hasonlóan a családi pótlék összege a gyerekek számától függ. Így a gyereklétszám határozza meg többek között Ausztriában, Németországban vagy Észtországban a családi pótlék alkalmazott értékeit. A visegrádi országokban alkalmazott családi pótlékok jellemzőit az 5. sz. táblázat mutatja be.

5. sz. táblázat – A családi pótlék jellemzői a visegrádi országokban

Ország	Jogosultsági feltétel	Alapösszeg gyerekenként (euróban/hó)
Magyarország	Alanyi jogon jár	1 gyerek: 38 euró 2 gyerek: 41 euró 3 vagy több gyerek: 49 euró
Csehország	Jövedelemtesztelt	6 év alatti gyermek: 20 euró 6-15 év közötti: 24 euró 15-26 év között: 27 euró
Szlovákia	Alanyi jogon jár	24,95 euró
Lengyelország	Jövedelemtesztelt	5 év alatt: 22 euró 5-18 év között: 29 euró 18-24 év között: 32 euró

Forrás: ÁSZ szerkesztés MISSOC táblázat adatai alapján

Az anyasági támogatás az EU27 tagállamából 19 országban része a családtámogatási eszközöknek. A visegrádi országok közül a támogatás kifizetése Lengyelország és Csehország esetében is jövedelemszinthez kötött. Lengyelországban az anyasági támogatás azon családok részére érhető el, amelyek egy főre jutó nettó jövedelme nem éri el az 1922 PLN-t (452 EUR). Csehországban azon családok részére jár anyasági jellegű támogatás, amely családok esetében a családok jövedelme nem éri el a családi létminimum 2,7 szeresét. A visegrádi országokban alkalmazott anyasági támogatás jellemzőit a 6. sz. táblázat mutatja be.

6. sz. táblázat – Az anyasági támogatás a visegrádi országokban

Ország	Jogosultsági feltétel	Alapösszeg gyerekenként (euróban)
Magyarország	Alanyi jogon jár, 4 orvosi vizsgálaton részvétel a feltétel	egy gyermek után: 198 euró ikrek esetében: 264 euró
Csehország	Jövedelemtesztelt	első gyermek után: 511 euró második gyerek után: 393 euró
Szlovákia	Alanyi jogon jár	első három gyermek után: 829,86 euró további gyermekek: 151,37 euró ikerszülés esetén: + 75,69 euró
Lengyelország	Jövedelemtesztelt	1 gyermek után: 235 euró

Forrás: ÁSZ szerkesztés MISSOC táblázat adatai alapján

Az apaszabadság hossza Csehországban egy hét, amely a gyermek születését követő 6 héten belül vehető ki. Ezzel szemben Lengyelországban az apákat 2 hetes fizetett szabadság illeti meg, amely a gyermek 2 éves koráig felhasználható. Ezen időszakra az apák a fizetésük teljes összegét kapják meg. A fizetett apaszabadság hossza Magyarországon jelenleg öt munkanap, ikergyermek születése esetén 7 munkanap. Szlovákiában nincs jogszabályban rögzített apaszabadság.

A 2019. június 20-án elfogadott uniós irányelv (2019/1158 Európai Parlament és a Tanács irányelve) a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtése érdekében bevezeti az apák jogát arra, hogy gyermekük megszületésekor apasági szabadságot vegyenek ki, amely egy rövid, de legalább 10 munkanapos időszakra járó fizetett szabadságot jelent. A tagállamoknak 2022. augusztus 2-ig kell hatályba léptetniük azokat a törvényi rendelkezéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ennek az irányelvnek megfeleljenek.

Magyarországhoz hasonlóan a legtöbb uniós tagállam biztosít a születést követően – eltérő hosszúságú időszakokra – a gyermek gondozását végző szülőnek a munkajövedelem kiesése miatt rendszeres jövedelmet, melynek mértéke függhet a kieső jövedelem mértékétől. Magyarországon több fajtája is ismert, a csecsemőgondozási díj a munkavállaló anyákat megillető szülési szabadság. A gyermekgondozási díj, illetve ezek változatai (GYED extra, nagyszülői GYED, diplomás GYED) a gyermek 2 éves koráig jár az egyik (nagy)szülőnek, összege jövedelemarányos, de legfeljebb havonta a mindenkori minimálbér kétszeresének 70%-a. A gyermekgondozást segítő ellátás (2016-ig elnevezése gyermekgondozási segély volt) (GYES) 1967-ben került bevezetésre, ezáltal a magyar családpolitika legbiztosabb eleme. Az alanyi jogon járó támogatás nemzetközi viszonylatban mérve kiemelkedően hosszú ideig, a gyermek hároméves koráig ad lehetőséget a szülőnek arra, hogy gyermekét otthon gondozza, összege azonos az öregségi nyugdíjminimum összegével (28.500 forint), mely 2008. óta nem változott.

A csecsemőgondozási díj jellegű ellátásokat leggyakrabban az édesanyák korábbi átlagkereseteinek 70-100 százalékos arányában határozzák meg az egyes országok. Általánosságban elmondható, hogy a szülési szabadság hossza meghaladja a száz napot. A visegrádi országokban alkalmazott csecsemőgondozási ellátások jellemzőit a 7. sz. táblázat mutatja be.

7. sz. táblázat: A csecsemőgondozási ellátások jellemzői a visegrádi országokban

Ország	Jogosultsági feltétel	A szülési szabadság hossza	Ellátás összege a korábbi átlagjövedelem %-ában	Ellátás maximuma
Magyarország	Biztosítási jogviszonyhoz kötött	24 hét	2021. június 30-ig: 70%, 2021. július 1-től: 100%	-
Csehország	Biztosítási jogviszonyhoz kötött	28 hét (ikerszülés esetén 37 hét)	jövedelemtől függő: napi 46 euróig: 100% 46-68 euró esetén: 60% 68-137 euró esetén: 30%	napi max. 1424 CZK (56 euró)
Szlovákia	Biztosítási jogviszonyhoz kötött	34 hét (ikerszülés esetén 43 hét) 37 hét egyedülálló szülők esetében	75%	országos havi átlagbér kétszerese
Lengyelország	Biztosítási jogviszonyhoz kötött	20 hét (ikrek esetében 31-37 hét)	100%, de minimum 235 euró/hó	-

Forrás: ÁSZ szerkesztés MISSOC táblázat adatai alapján

Az adórendszeren keresztüli családtámogatás legelterjedtebb módját a személyi jövedelemadó alól leírható adókedvezmény jelenti. Magyarországon nem csak a személyi jövedelemadó alapot, hanem a járulékalapot is csökkenthetik a családi adókedvezménnyel azok a szülők, akik bejelentett munkahellyel rendelkeznek. Az adókedvezményt a várandósság 90. napjától már igénybe lehet venni, összege a gyermekszámtól függően növekszik. A magyar családpolitikai támogatások esetében, különösen az adókedvezmény igénybevitelénél megfigyelhető, hogy a harmadik gyermek vállalására ösztönöz leginkább, a nagycsaládosok számára érhető el a legnagyobb kedvezmény. 2016-tól kezdődően azonban négy év alatt a két gyermeket nevelő családok által érvényesíthető családi

kedvezmény mértéke is kétszeresére nőtt. Az adó 2020-ban az alábbi összegekkel csökkenthető gyermekenként, havonta:

- egy gyermek esetén: 10 000 forinttal, (31 EUR)
- kettő gyermek esetén: 20 000 forinttal, (62 EUR)
- három vagy több gyerek esetén: 33 000 forinttal (102 EUR)

Szlovákiában a gyermek hatéves koráig 22,72 euró, hat éves kor felett 45,44 euró vonható le az adóból havonta gyermekenként. (MISSOC, 2020)

A visegrádi országok közül Csehországban alkalmazott családi adókedvezmény hasonlóságot mutat a hazaiával, melynek összege 2018. évben éves szinten az alábbiak szerint alakult:

- egy gyermek után 15 204 CZK (595 EUR)
- két gyermek után 19 404 CZK (760 EUR)
- három vagy több gyermek után 24204 CZK (948 EUR)

Lengyelországban a személyi jövedelemadó kedvezmény éves mértéke a gyerekek számától függ, mely az első gyermek megszületése esetén 1112 PLN (262 EUR), a legkisebb, és még 112 000 PLN (26350 EUR) jövedelemhatárhoz kötött, azonban a második gyermek megszületésekor már minden család jogosult rá, tekintet nélkül a család jövedelmére, összege a 2-3 gyermek esetén 2000 PLN (470 EUR), a negyedik gyermektől 2700 PLN (635 EUR). (KINCS, 2019)

A lakáscélú/otthonteremtési támogatás az uniós tagországokban kevésbé elterjedt támogatási forma, amely igénybevételének lehetősége, illetve összege függhet a jövedelemtől, a lakhatási költségektől, az otthon elhelyezkedésétől és a gyerekek számától is.

Lengyelországban 2014. évtől kezdődően a „Lakást a fiataloknak” Program keretében a 35 év alatti felnőttek állami támogatásra jogosultak első lakásuk megvásárolásához. A három-vagy négygyerekes családok hiteltörlesztéshez további állami támogatást is igényelhetnek. Az első lakásukat építők, a magyar támogatáshoz hasonlóan, ÁFA visszaigénylésre is jogosultak. Csehországban a lakhatás támogatása a családok összjövedelméhez kötött. Amennyiben a család összjövedelmének 30%-a (Prágában 35%-a) nem elegendő a lakhatási költségek fedezésére, a különbözetet megigényelhetik (KINCS, 2019)

A magyar kormány felismerte, hogy hazánkban az átlagkeresetből nem takarítható meg egy átlagos lakás ára, mely súlyos társadalmi problémaként jelentkezik, és alapvetően határozza meg a fiatalok gyermekvállalási kedvét, valamint a családnagyságra vonatkozó terveket. (Koncz, 2019). A CSOK 2015-ös bevezetése óta az egyik legfontosabb családpolitikai eszközzé vált, mely az elmúlt években új elemekkel bővült.

A családpolitikai intézkedések hatása a születések számára Magyarországon

A visegrádi országok közül Magyarországon a családtámogatási rendszer elemei 2010 óta évről-évre bővülnek, mindezt a költségvetés kiadási oldalán megjelenő családtámogatásra fordított összegek, valamint az adókedvezmények bővülése is alátámasztja. Az időszakos születésszám emelkedések, valamint az ezt követő visszaesések a támogatási politika rövidtávú hatásainak érvényre jutását mutatják.

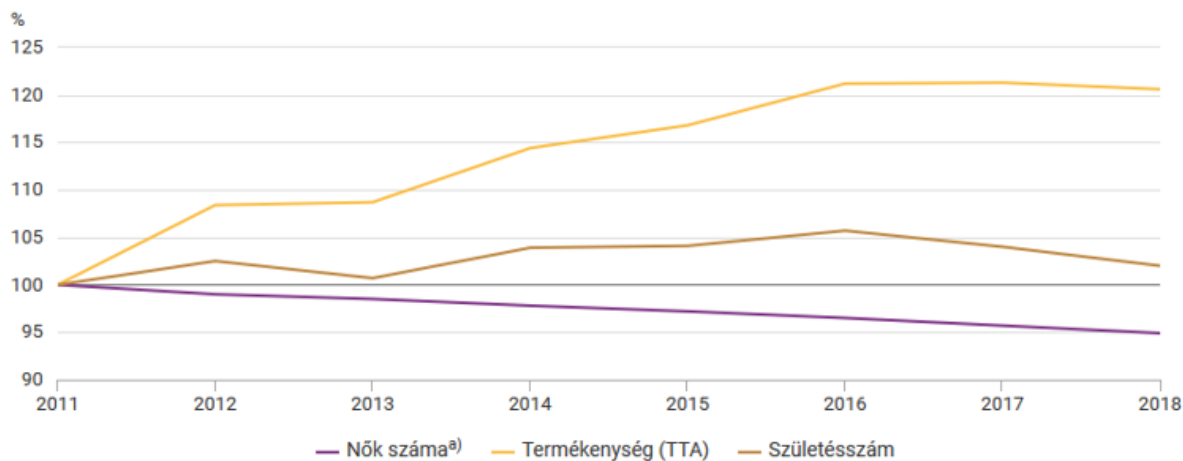
A 2011-ben bevezetett családi adókedvezmények hatással lehettek a 2012-ben születettek számára, amely 2220 fővel haladta meg az előző évit (lásd 1. sz. táblázat). 2014-ben 2013-hoz képest 3,2%-kal emelkedett a születések száma, amely összefüggésben állhat a 2012-ben meghirdetett „Család és Otthon” programmal. 2016. évben 1,5%-os emelkedés volt tapasztalható, amely a 2015. július 1-jével bevezetett Családok Otthonteremtési Kedvezményének CSOK bevezetésével magyarázható. A 2020-ban mért születésszám emelkedésében pedig a 2019. februárjában bejelentett Családvédelmi akcióterv intézkedései játszhattak szerepet.

A korábbi elemzés arra a következtetésre jutott, hogy „az egyes intézkedések hatására a születések száma/aránya valóban változik, emelkedik, de a sokéves tapasztalatok alapján a hatásuk néhány év

után belesimul a korábbi trendbe”. Ez látható az 1. sz. táblázat magyarországi születésszámaiban, azaz a növekedést csökkenés követi, amely csak újabb intézkedések hatására indul újra.

A születések száma nem feltétlenül mozog együtt a termékenységi rátával. Magyarországon a termékenységi ráta 2012-től 2016-ig növekedett, azóta stagnál, miközben a születések száma 2017. óta csökken. Ez azt mutatja, hogy egyre kevesebb potenciális anya vállal arányaiban ugyanannyi, de születésszámban kevesebb gyermeket, így az egy nőre jutó termékenység stagnál. (16. sz. ábra)

16. sz. ábra – A szülőképes korú nők száma, a termékenység szintje és a születésszám változása (2011=100%)

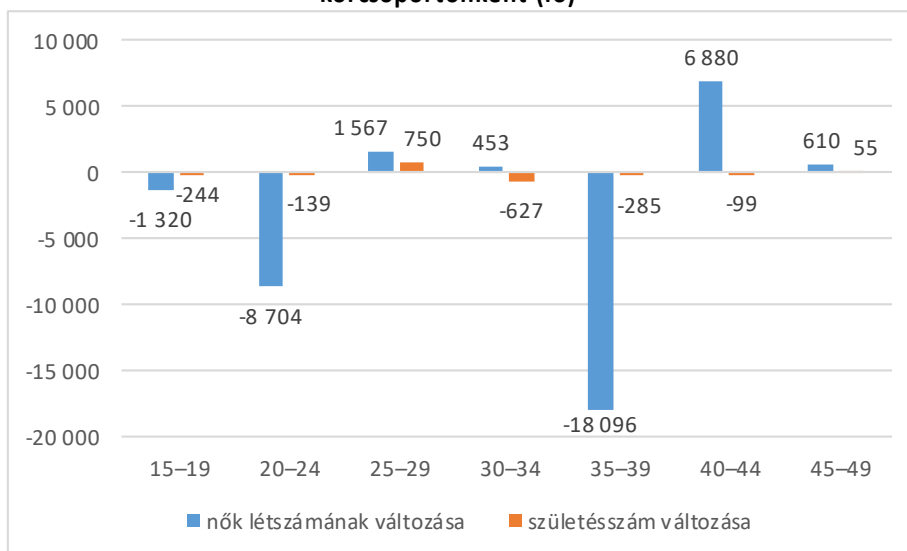

a) Évközepi népesség.

Forrás: KSH: A születések és termékenység irányzatai és demográfiai jellemzői, 2019.

A 2019. évi adatok alapján a szülőképes korú nők közül a 25-29 és a 45-49 éves korú nőknél növekedett a születésszám az előző évhez képest, ezen belül is a 25-29 éves korú nők körében volt jelentős a növekedés, az összes többi korcsoportban azonban csökkent a világra hozott gyermekek száma. A szülőképes korú nők korcsoportonkénti létszámváltozásával összevetve a születések számát az látható, hogy a 30-34 évesek és a 40-44 évesek létszáma növekedett, ennek ellenére az általuk világra hozott gyermekek száma csökkent. A legnagyobb létszámcsökkenés a 35-39 éves korcsoportban következett be (18 ezer fő), melyhez képest a születések száma kisebb mértékben csökkent (285 fő). A szülőképes korú nők létszáma egy év alatt összesen 18610 fővel, a születésszám 589 fővel csökkent. (17. sz. ábra)

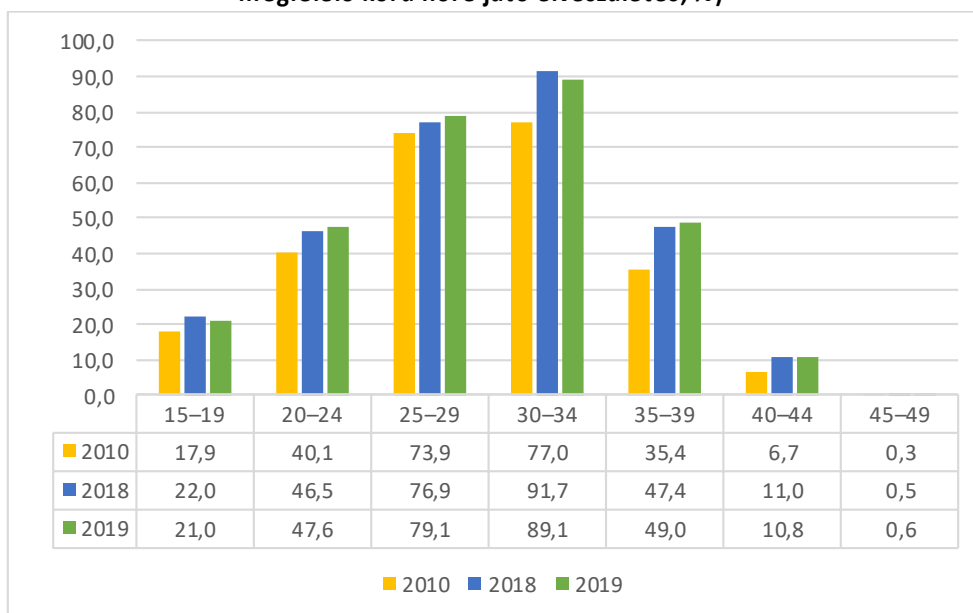
17. sz. ábra - A születésszám és a nők létszámának 2019. évi változása az előző évhez képest korcsoportonként (fő)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH Népmozgalom, 2019 és Demográfiai évkönyv 2019 alapján

A 18. sz. ábrán az ezer megfelelő korú nőre jutó élveszületések száma látható 2010, 2018 és 2019 években az anyák korcsoportja szerint, melyből megállapítható, hogy 2010-hez képest minden korcsoportban nőtt az élveszületések száma. A növekedés arányait tekintve a 25-29 éves körében volt a legalacsonyabb (7%), és a legidősebb korosztályokban volt a legmagasabb (a 40-44 éveseknél 61,2%-kal nőtt, a 45 év felettiek körében megduplázódott), mely az elhalasztott születések „bepótlásával” magyarázható. A növekedés százalékpontokban mérve a 35-39 év közötti anyák körében volt a legmagasabb, 13,6 százalékpont, melyet a 30-34 évesek korcsoportja követ 12,1 százalékponttal, míg a 25-29 évesek körében 5,2 százalékpontos növekedést mértek. Tehát az elmúlt tíz évben is folytatódott az a tendencia, hogy a nők egyre idősebb korban vállalnak gyermeket, de 2019. évben már érzékelhető volt némi változás 2018-hoz képest a termékenység fiatalodásában, amelyet a 25-29 évesek körében mért születésszám-növekedés mutat, azonban a termékenység szintje továbbra is a 30-34 éves korú nők esetében volt a legmagasabb.

18. sz. ábra - Élveszületések az anyák korcsoportja szerint 2010, 2018 és 2019 években (ezer megfelelő korú nőre jutó élveszületés, %)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH Népmozgalom, 2019 adatok alapján

A 2020. év I-III. negyedév időszakának születési adatait tekintve megállapítható, hogy a 2016. évi kiugró születésszám után 2020-ban is születésszám növekedés várható, mivel az első három negyedévben 3251 fővel emelkedett a születések száma az előző év azonos időszakához képest. (lásd 3. számú táblázat) Ha ez a tendencia az utolsó negyedévben is fennmarad, akkor az elmúlt három évtized legnagyobb születésszám-növekedését tapasztalhatjuk meg hazánkban, amely összefüggésbe hozható a hazai családtámogatási rendszer 2019. évi bővítésével. A 2020. októberében bejelentett családtámogatások hatása jelenleg nehezen prognosztizálható, de valószínűleg hozzá fog járulni a kedvező demográfiai trend fenntartásához.

A KSH 2019-ben készített előrejelzése szerint a jelenlegi szülőképes korú nők fiatalabb kohorszaiban (25, illetve 35 évesek) alacsonyabb lesz az átlagos gyermekszám, mint a 45, illetve 55 éves nők által vállalt gyermekek száma. A prognózisban az 1965-ben született nők tényleges gyermekvállalási adatait hasonlították össze az 1975-ben, 1985-ben és 1995-ben született nők eddigi tényleges és még várható gyermekvállalásával. (lásd 8. sz. táblázat) Az előrejelzés során azt feltételezték, hogy a kiválasztott női kohorszok a vizsgálat időpontjában elért életkoruk felett egészen a szülőképes koruk végéig olyan gyakorisággal vállalják gyermekeiket, mint ahogy azt a hasonló életkorú nők korábban ténylegesen tették.

8. sz. táblázat – Női születési évjáratok tényleges és becsült gyermekszáma befejezett termékenység idején

Születési év	0	1	2	3-	Átlagos gyermekszám
1965	9,3%	22,6%	45,5%	22,6%	1,92
1975	16,7%	28,5%	35,6%	19,1%	1,66
1985	27,2%	25,2%	28,4%	19,2%	1,50
1995	29,7%	22,4%	28,6%	19,3%	1,47

Forrás: KSH: A születések és termékenység irányzatai és demográfiai jellemzői, 2019.

Az előrejelzés szerint az 1965-ben született nőkhöz viszonyítva a gyermektelenek aránya nagymértékben emelkedni fog, az egygyermekesek aránya kismértékben növekedni, majd az 1995-ben születettek esetében minimálisan csökkenni, a nagycsaládosok aránya kismértékben csökkenni fog.

A prognózis szerint a két gyermeket vállaló nők aránya mindhárom kiválasztott kohorszban jelentősen vissza fog esni az 1965-ben születettekhez képest. Az összes korcsoport esetében a kétgyermekes családmódel képviseli a legmagasabb arányt, de az egygyermekesek arányától való eltérés korcsoportonként csökken. Amíg az 1965-ös generációban még majdnem kétszer annyi kétgyermekes anya található, mint egygyermekes, addig az 1975-ös kohorszban az egygyermekesek 28,5%-át a kétgyermekesek aránya 7,1 százalékponttal haladja meg, a két fiatalabb korcsoport esetében a KSH ennél is kisebb, 3,2 illetve 6,2 százalékpontos különbséget jelez előre. További eltérés, hogy az 1965-ben születettek esetében már a 30-as éveik elején kialakult a kétgyermekes nők aránya, az 1975-ös generációban a kétgyermekes családmódel dominanciája a nők 40-es éveinek elejére alakult ki. Az 1985-ben született nőknél jelenleg – azaz a 30-as életéveik elején – 21% a kétgyermekesek aránya, amelynek látványos növekedése – a fenti feltételezéssel élve – nem várható. Az 1995-ben született nők esetében az 1985-ös korosztályhoz hasonló gyermekvállalási kedvet prognosztizáltak.

A családpolitikai intézkedések hatása a visegrádi országokban

A születésszám alakulásánál nemcsak Magyarországon mutatható ki kiemelkedő növekedés. Lengyelország esetében a 2017. évi születések számánál közel húszszes (5,2%-os) növekedés figyelhető meg a 2016. évi, és 8,8%-os növekedés a 2015. évi születésszámokhoz képest. Az emelkedés visszavezethető a 2016-ban bevezetett „500 plusz” családtámogatási programra. Az intézkedések születésszám növekedésre gyakorolt hatásának hosszú távú fenntarthatósága itt is kérdéses, mivel a 2017. évi kiugró értéket követően 2018-2019-ben visszaesés következett, melyre a lengyel kormány a támogatási program kiterjesztésével reagált. Ennek hatása a következő években lesz mérhető. (lásd 4. sz. ábra)

Csehországban és Szlovákiában a családtámogatások meglévő „hagyományos” elemeihez a 2010-es években nem járultak a magyar és lengyel intézkedésekhez hasonló nagyszabású családvédelmi programok. Csehországban azonban a családi támogatások meglévő rendszerei – noha általában jövedelemszint felső határához kötöttek – bőkezű ellátást biztosítanak (pl. az egy gyermek után járó anyasági támogatás a magyarországi juttatás két és félszerese, csecsemőgondozási ellátásra jogosultság a magyarországinál 4 héttel hosszabb). A magyarországihoz hasonló családi adókedvezményt vezettek be, illetve a fiatal családosok részére családi összjövedelemhez kötött lakhatási támogatást biztosítanak.

A cseh családpolitika alapjait az 1995-ös családtámogatási reform során politikai kompromisszumok elfogadásával rakták le, amely kiszámíthatóságot biztosít a gyermeket tervezők, illetve vállalók számára. A családpolitika jelentősége tovább erősödött a 2004-ben elfogadott Nemzeti Családpolitikai Tervvel, amelyben a családi és a munkahelyi élet összeegyeztetését tették meg az egyik legfontosabb prioritásnak. (Kravalik, 2010) 2016-ban a családpolitika felülvizsgálatra került, melynek során a családoknak nyújtott közszolgáltatások fejlesztésére, valamint a munkavállalás és a gyermekvállalás közötti egyensúly megteremtésére koncentráltak. Ennek keretében került sor például a kisgyermekek napközbeni intézményi elhelyezési lehetőségeinek bővítésére, és a hét napos apaszabadság

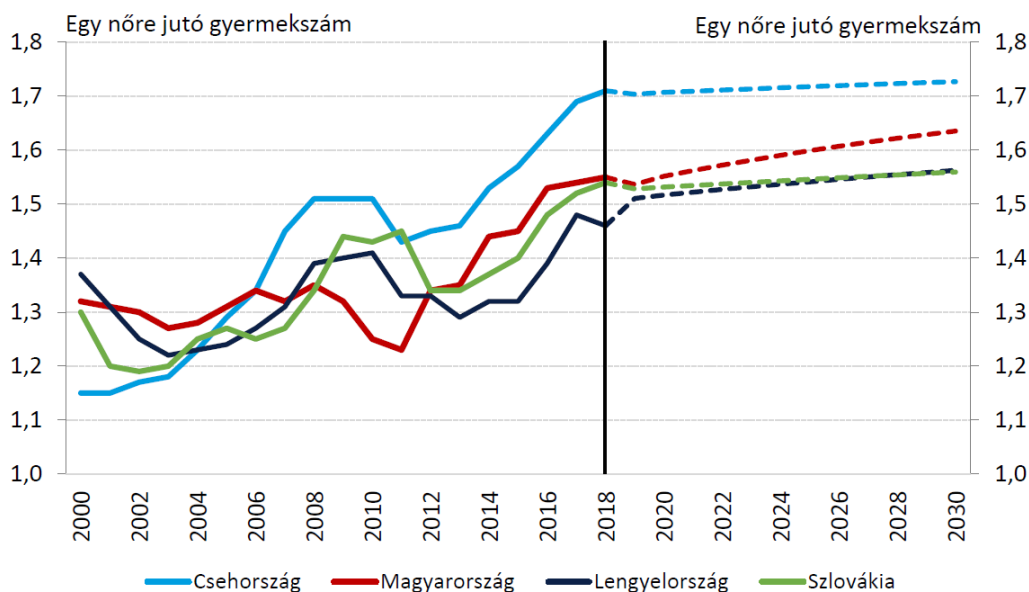
bevezetésére is. (ESPN, 2016) 2018-ban több pénzbeli támogatás összege emelkedett, illetve bővült a jogosultak köre. (Konopkova, 2018) A 2019. évi csehországi születésszám a 2010. évi adat 95,8 %-án realizálódott úgy, hogy a szülőképes korú nők száma 6,1%-kal csökkent ugyanezen időszak alatt.

Szlovákiában jelentős részben alanyi jogon járó családi támogatási rendszereket működtetnek, melynél a családi pótlék összege alacsonyabb, az anyasági támogatás összege azonban jóval magasabb a hasonló magyar támogatásoknál. A családtámogatások összegét 2010. óta fokozatosan növelték, így például a GYES a 2010. évi havi 159 euróról 2020-ra 270 euróra nőtt, a CSED a korábbi jövedelem 55%-ról 75%-ra emelkedett az elmúlt tíz évben. (Bednárík, 2017, MISSOC 2020) A csecsemőgondozási ellátásra való jogosultság 13 héttel hosszabb, mint Magyarországon, ennek megfelelően az állami csecsemőgondozási rendszer kevésbé kiterjedt, mint a magyar, a 3 év alatti gyermekek szülők általi nappali ellátását ösztönzik. Szlovákiában havi fix összegű, jövedelemhatárhoz kötött gyermekenkénti jövedelemadó-kedvezményt lehet igénybe venni. A 2019. évben Szlovákiában született gyermekek száma 5,6%-kal maradt el a 2010. évben születetteknél, miközben a szülőképes korú nők száma 7,1%-kal csökkent.

A fenti példák alapján látható, hogy jelentős összegű, széles családtámogatási kört érintő családtámogatási eszközök a népesedési folyamatokra időszaki jelleggel kedvező (kiugró) hatással lehetnek, azonban a születésszám hirtelen megemelkedése nem kizárólag a kormányzati intézkedéseknek tudható be. A tartós születésszám emelkedéshez kiszámítható családtámogatási rendszerre van szükség, amely a felmerülő új problémákra is kínál megoldást.

Az Eurostat adatain és népesség-előrevetítésén alapuló számítások szerint – változatlan családpolitika mellett – a cseh és a szlovák termékenységi ráta a következő évtizedben stagnálni fog, a magyar és a lengyel arányszám még növelhető, amely azonban mind a négy ország esetében továbbra is el fog maradni a népességfenntartáshoz szükséges 2,1-es értéktől. A népességfogyás megállításához tehát mind a négy visegrádi országban további ösztönző intézkedésekre lenne szükség. (19. sz. ábra)

19. sz. ábra – A termékenységi ráta alakulása és várható alakulása a visegrádi országokban, 2000-2030

Forrás: Kreiszné, 2020, 4. oldal

A kisgyermekes nők gazdasági aktivitása

A kisgyermekes nők gazdasági aktivitására és foglalkoztatására is jelentős hatást gyakorolnak a családpolitikai intézkedések. A gyermekvállalás a szülőt rövidebb vagy hosszabb ideig foglalkoztatási szempontból inaktívvá teszi. A munkaerőpiacról történő távolmaradás hosszát a gyermekek száma, kora, egészségi állapota, az adott ország családtámogatási és a gyermekek napközbeni ellátását biztosító rendszere mellett a szülők, elsősorban az anyák munkavállalási kedve, illetve lehetőségei

határozzák meg. Ezért az anyagi javak biztosításán túl a családpolitika fontos eleme a gyermeket vállaló anyák támogatása a munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtésében, mely megnyilvánulhat a várandós nők és a kisgyermekes anyák jogszabályokban rögzített munkaerő-piaci védelmében, valamint a kisgyermek napközbeni intézményi ellátásának biztosításában is.

Egyes országok családtámogatási rendszerei arra ösztönzik a családokat, hogy a kisgyermekről otthon gondoskodjanak, más országok – például Franciaország – viszont a nők mielőbbi visszatérését támogatják a munkaerőpiacra, illetve igyekeznek bevonni a férfiakat is a gyermekgondozásba. A nemek közötti foglalkoztatási különbség a munkaerőpiacon leginkább a 6 éves kor alatti gyermeket nevelő nők körében mutatkozik meg. A gondozással eltöltött idő hozzájárul a nemek közötti bérkülönbséghez, mely hosszú távon a nemek közötti nyugdíjkülönbséghez vezet.

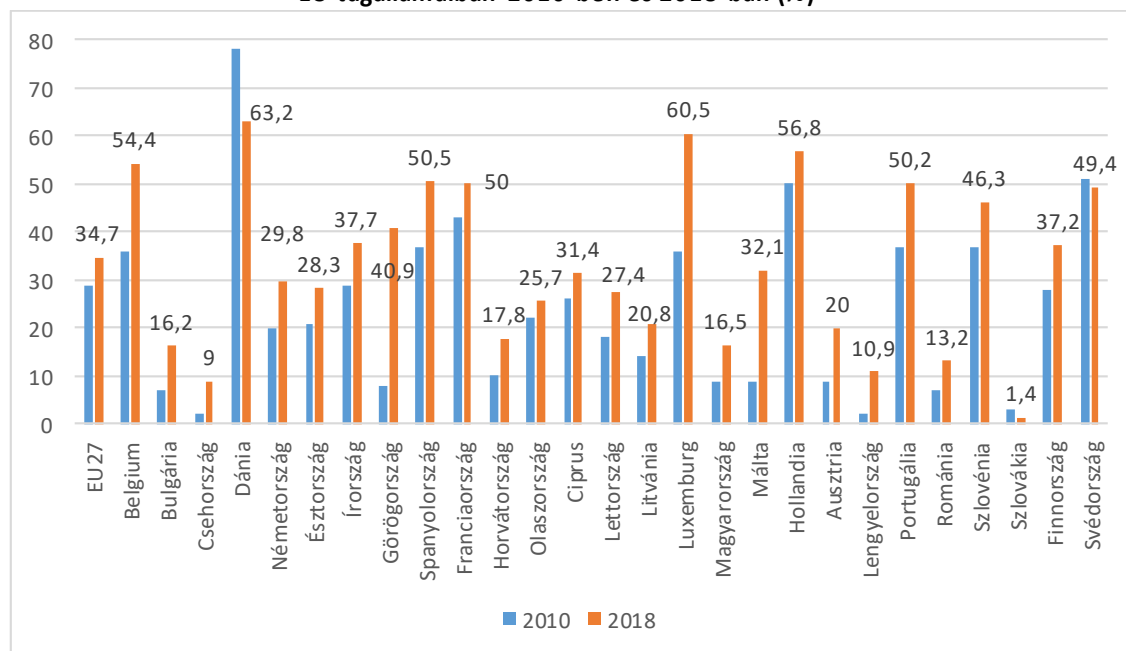
Az apák tényleges és hosszabb gyermekgondozásba történő bevonását a fent már bemutatott apaszabadság meghosszabbításával, valamint a gyermekgondozási támogatások férfiak általi igénybevételének ösztönzésével lehet elősegíteni. Ezen a területen a skandináv országok járnak az élen, ahol az állam által fizetett szülői távollétet kötelező megosztani a szülők között.

A kisgyermekes anyák munkaerőpiacra történő visszatérését – a jogszabályi védelmen túl – rugalmas munkafeltételek ösztönzésével, a gondozási időszakban igénybe vehető támogatott továbbtanulási/képzési lehetőségekkel, és a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézmények működtetésével, illetve a férőhelyek bővítésével tudja támogatni a kormányzat.

A magyar családpolitikában az elmúlt években felerősödtek a nők munkaerőpiacra történő visszatérését támogató elemek, bölcsődeépítési program indult, kiterjesztették a GYED igénybevételi lehetőségét az édesapákra és a nagyszülőkre is, valamint támogatják a gyermek után járó ellátásra jogosult személyek – jellemzően az anyák – képzését pl. a nyelvvizsga- vagy a KRESZ-vizsgadíj visszatérítésével.

A kisgyermekes anyák munkába való visszatérését akadályozza a megfelelő gyermek-elhelyezési feltételek hiánya. 2018-ban az Európai Unióban a 3 évesnél fiatalabb gyermekek csaknem felét (48,6%) kizárólag a szüleik gondozták. A visegrádi országokban az uniós átlag feletti a 3 éves kor alatti gyerekek otthoni gondozása. Szlovákiában kiemelkedően magas, 81,6%, Magyarországon 58%, a lengyeleknél 59,7%, a cseheknél 55,8% volt ez az arány. (Eurostat, 2018)

20. sz. ábra – A 3 év alatti gyermekek napközbeni intézményi ellátásának korosztályon belüli aránya az EU tagállamaiban 2010-ben és 2018-ban (%)

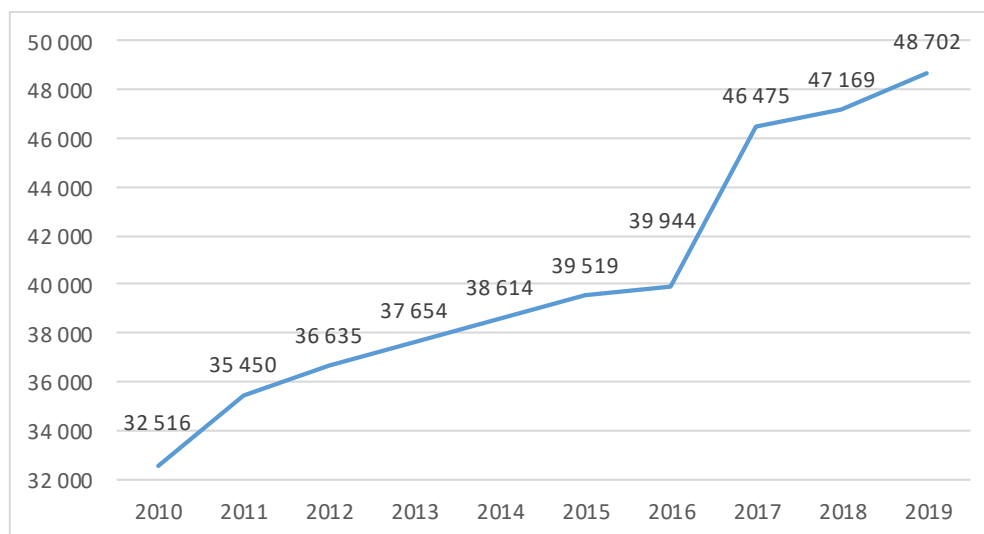

Forrás: ÁSZ szerkesztés Eurostat (Children in formal childcare or education) adatok alapján

A 20. sz. ábrán látható, hogy a 3 évnél fiatalabb gyermekek intézményi napközbeni ellátása nagy eltérést mutat az EU tagállamai között (az ábrán a 2018. évi adatok számértékei szerepelnek). A visegrádi országokban az EU27 átlagánál sokkal kisebb arányban veszik igénybe a szülők a bölcsődéket, ez az arány a négy országból háromban emelkedett az elemzett időszakban, Szlovákiában viszont a 2010. évi 3%-os arány 2018-ra 1,4%-ra csökkent, mely azt mutatja, hogy az érintett korosztályból a tagállamok közül Szlovákiában járnak a legkevesebben bölcsődébe.

Hazánkban 2010 óta jelentős bölcsőde fejlesztések történtek, valamint 2017-től bővültek a nappali gyermek-elhelyezési lehetőségek a mini bölcsődével, a munkahelyi bölcsődével és a családi bölcsődével. A bölcsődei férőhelyhiány egyik oka, hogy a szabad férőhelyek és a jelentkezők területi elosztása eltér egymástól. A férőhelyek bővítését célzó jogszabály-módosítás értelmében 2018. év végéig minden olyan településen, ahol 40-nél több 3 éven aluli gyermek él, vagy legalább 5 gyermek esetében igény jelentkezik az elhelyezésre, meg kellett szervezni a bölcsődei ellátást. Az intézkedések hatására a rendelkezésre álló férőhelyek száma jelentősen megnőtt, 2010-ről 2019-re közel 50%-kal emelkedett. (lásd 21. sz. ábra) A bölcsődei ellátást nyújtó települések száma pedig megduplázódott, 2011-ben 345 városban, 2019-ben már 739 településen működött kisgyermekes nappali ellátását biztosító intézmény. (KSH, 2012 és 2019) A férőhelyek számát a kormány 2022-ig 70 ezerre kívánja növelni.

21. sz. ábra – Bölcsődei férőhelyek száma Magyarországon (2010-2019)¹¹

Forrás: ÁSZ szerkesztés KSH (6.2.5.1.1 és 6.2.5.1.2 tábla) alapján

Az ÁSZ 2019-ben hozta nyilvánosságra „Az alacsony gazdasági aktivitású társadalmi csoportok aktivitási rátája növelésének lehetőségeiről” c. elemzését, melynek külön fejezetében foglalkozik a kisgyermekes nők gazdasági aktivitásának alakulásával a 2006-2017 időszak között. Az elemzés megállapította, hogy a gyermekgondozás miatt az inaktivitás – részben a bevezetett intézkedések hatására – csökkent, valamint egyre többen vállaltak munkát gyermekgondozás mellett. 2016-tól a CSED kivételével valamennyi ellátási forma mellett lehet munkát vállalni, illetve a szülő munkavállalását segítő változtatás, hogy a GYES-t, illetve 2020-tól a GYED-et a nagyszülő is igénybe veheti.

A gyermekek életkora erőteljesen befolyásolja az anyák foglalkoztatását. A 3 év alatti gyermeket nevelő anyák foglalkoztatási rátája Magyarországon 2010 óta 5,5 százalékponttal emelkedett, 2018-ról 2019-re kiugró, 2,5 százalékpontos emelkedés következett be. A foglalkoztatás bővülése figyelhető

¹¹ 2017-től bölcsőde, mini bölcsőde, munkahelyi bölcsőde, családi bölcsőde összesen.

meg a nagyobb gyermeket nevelő szülők esetében is, 2019-ben az óvodás korú gyermeket nevelő anyák 75%-a, az iskoláskorú gyermeket nevelők 86,8%-a volt foglalkoztatott. (lásd 9. sz. táblázat)

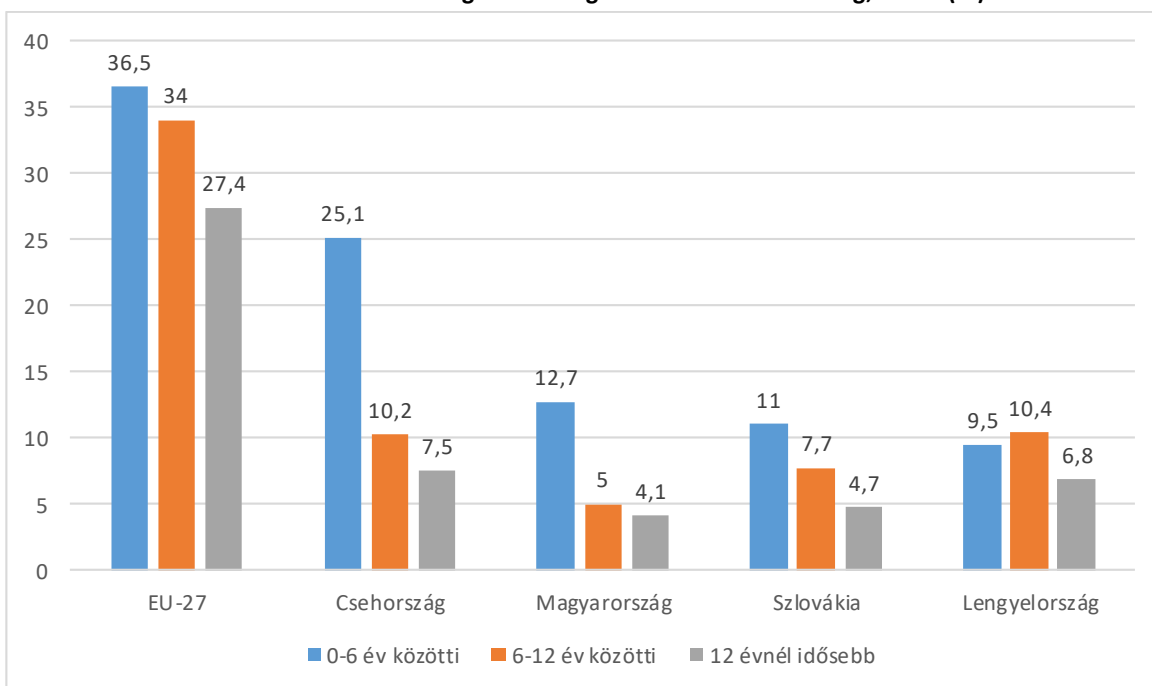
9. sz. táblázat - A 25-49 éves korú nők foglalkoztatási rátája a gyermek életkora szerint, 2010-2019 (%)

Év	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0-2 éves gyerek	12,4	12,4	14,1	12,8	14,8	14,8	14,2	15,2	15,4	17,9
3-5 éves gyerek	58,5	60,7	63,2	66,1	69,6	69,5	71,9	73,7	75,3	75,1
6-16 éves gyerek	74,5	72,3	74,3	76,3	79,9	82,3	84,4	85,1	84,9	86,8

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH (2.3.3 tábla) alapján

A visegrádi országokban a 25-49 éves korosztályban a gyermeket nevelő nők részmunkaidős foglalkoztatása elmarad az uniós átlagtól. Általánosságban elmondható, hogy a 0-6 év közötti gyerekek nevelését végző édesanyák részmunkaidős foglalkoztatási aránya a legmagasabb. Ez alól a lengyelek képeznek kivételt, ahol a részmunkaidős foglalkoztatás a 6-12 éves gyereket nevelő anyák körében a legmagasabb. (lásd 22. sz. ábra)

22. sz. ábra - A nők 25-49 éves korosztályában a részmunkaidős foglalkoztatás aránya a legkisebb gyermek életkora szerint a visegrádi országokban és az uniós átlag, 2019 (%)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, Eurostat adatok (Labour market and household statistics) alapján

A fentiekből megállapítható, hogy a részmunkaidős foglalkoztatási forma 2019-ig sem hazánkban, sem a többi visegrádi országban nem terjedt el.

Magyarországon a részmunkaidőben foglalkoztatottak száma 2020. második negyedévében (284,4 ezer fő) közel ötvenezer fővel volt több, mint az előző év azonos időszakában (235,9 ezer fő), miközben a teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma 102 ezer fővel volt alacsonyabb. A nők aránya a részmunkaidőben foglalkoztatottak körében nem változott, mindkét negyedévben 65% volt. 2020 harmadik negyedévében már csak nyolcezer fővel volt magasabb a részmunkaidőben foglalkoztatottak száma az előző év azonos időszakánál, és a teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma 78 ezer fővel nőtt az előző negyedévhez képest. Ez azt mutatja, hogy a részmunkaidős foglalkoztatás bővülése csak átmeneti jelenség volt, mely a három hónapra igénybe vehető csökkentett munkaidős foglalkoztatás kormány általi támogatására vezethető vissza. (KSH 2.1.11 tábla, ÁSZ 2020)

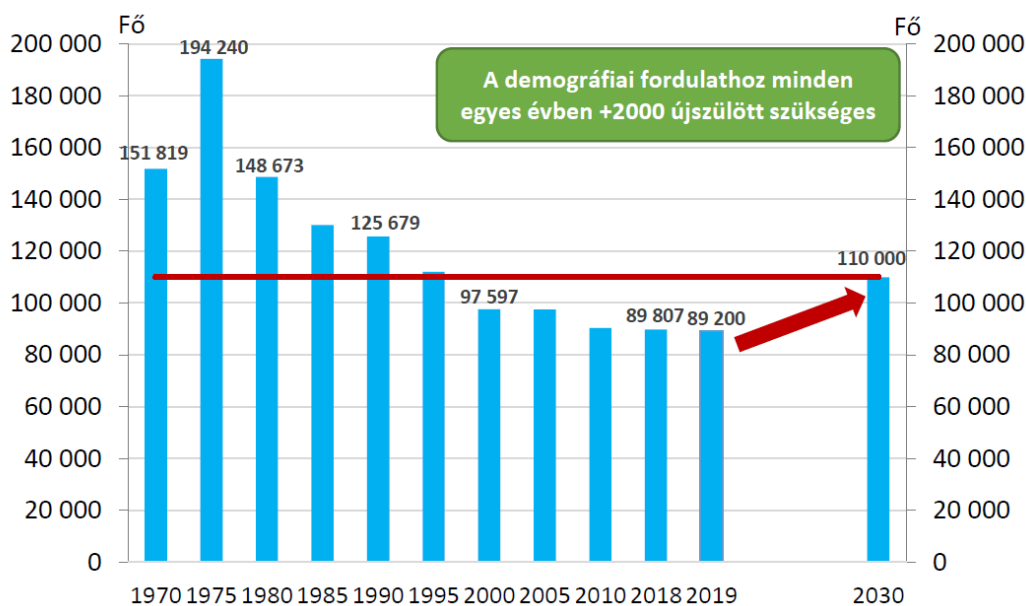
6. KÖVETKEZTETÉSEK

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2011-ben az alábbiak szerint foglalta össze a sikeres családtámogatási politikák jellemzőit:

- a munka és a családi élet összeegyeztetését lehetővé tevő intézkedések bevezetése,
- a családok szegénységének megelőzése és az ellene folytatott küzdelem,
- a bevezetett szakpolitikák tartóssága, és azok egyetemes jellege,
- a család elismerése és a figyelem felhívása a család szerepére, és a sikeres családi élet értékére,
- a nagycsaládok különleges helyzetének figyelembe vétele.

A magyar családpolitika ezeknek a kritériumoknak megfelel, az elmúlt tíz éve eredményesnek is tekinthető. A hosszú távú eredmények eléréséhez azonban a bevezetett szakpolitikák megőrzésére, valamint a felmerülő igényekhez való alkalmazkodásra, illetve proaktivitásra egyaránt szükség lesz. A demográfiai fordulathoz – azaz a 2,1-es termékenységi ráta eléréséhez – 2030-ig a 2019. évi adatot bázisévnek tekintve minden évben +2000 újszülött megszületésére lenne szükség az előző évihez képest, amely 2020-ban az évközi adatok szerint teljesülni fog. (lásd 23. ábra)

23. sz. ábra – Az éves születésszám és a demográfiai fordulathoz 2020-tól szükséges születések kalkulált száma (fő)

Forrás: Kreiszné, 2020, 3. oldal

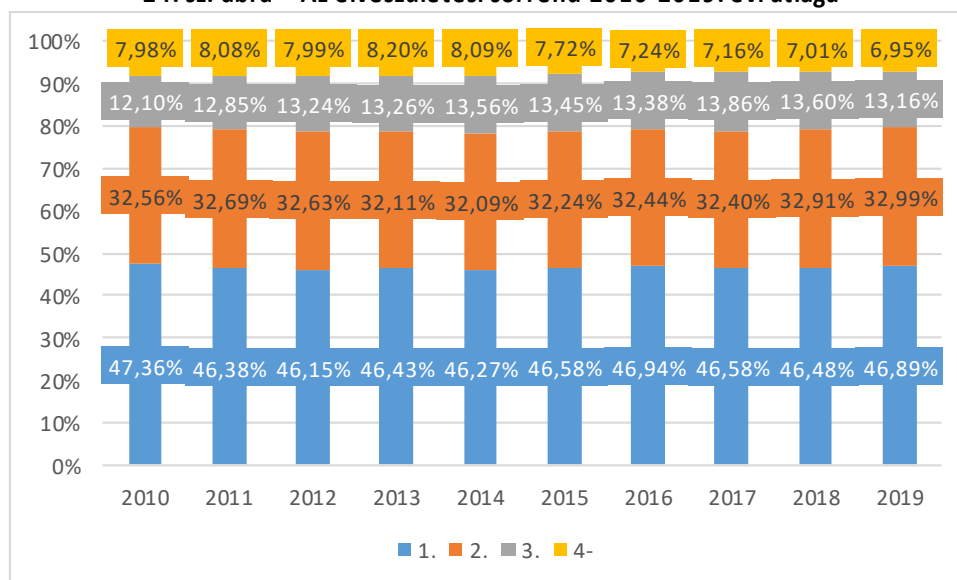
A korábbi elemzés megállapította, hogy a kedvezőtlen demográfiai folyamatokat a kormány komplex, egyre bővülő családtámogatási eszközrendszerrel próbálja megváltoztatni, a célok megvalósulását támogatja a kormányzati stabilitás is. A kiszámíthatóságot erősítette, hogy a családpolitika rendszerében megmaradtak a 2010. előtt bevezetett alanyi jogon járó juttatások, de a hangsúly a munkához, munkavállaláshoz kötött támogatási elemekre – leginkább a családi adókedvezményre – helyeződött át, valamint tovább erősödtek a sokgyermekes családok támogatásai, azon belül is az otthonteremtési kedvezmények. Ezzel párhuzamosan a gyermekkel kapcsolatos ingyenes ellátások igénybevevői köre is bővült.

Az 1. és a 15. számú ábrát összevetve megállapítható, hogy Magyarország nemzetközi összehasonlításban is jelentős összeget fordít családtámogatásokra, azonban a termékenységi ráta szintje elmaradást mutat azon országokhoz képest, amelyek GDP arányosan hasonló összeget költenek erre a célra (például Észtország vagy Belgium). Ez egyrészt azt jelenti, hogy a pénzügyi ösztönzők önmagukban nem elegendők a gyermekvállalást akadályozó összes tényező kezelésére, másrészt azt, hogy a családtámogatások felhasználásának hatékonysága növelhető.

A jelenlegi családtámogatási rendszer a harmadik gyermek megszületését ösztönzi leginkább, melynek hatása a harmadik gyermekként született gyermekek arányában is megmutatkozik, amely a 2010. évi 12,1%-ról 2019-re 13,2%-ra növekedett. A második gyermekként született újszülöttek aránya a 2010-2012. évekhez képest 2013-2015 években fél százalékkal alacsonyabb volt. (lásd 24. sz. ábra)

Az utóbbi években már történt elmozdulás az egy, illetve kétgyermekes családok fokozottabb támogatásának irányába is, ilyen intézkedés például a kétgyermekes családok adókedvezményének 2016-2019. években megvalósított emelése, mely magyarázhatja a második gyermekként születettek 2016 óta tartó aránynövekedését. 2019-ben növekedett a kétgyermekes családok által igénybe vehető kedvezményes CSOK hitel összege, a közelmúltban bejelentett lakás felújítási támogatást az egygyermekesek 2021-től ugyanolyan feltételekkel vehetik igénybe, mint a nagycsaládosok. Ezen intézkedések hatása néhány év múlva lesz mérhető.

24. sz. ábra – Az élveszületési sorrend 2010-2019. évi átlaga

Forrás: ÁSZ szerkesztés KSH adatok alapján (Demográfiai évkönyv, 2019)

A születésszám növelése érdekében magyar szakértők részéről többször felmerült a főállású anyaság valódi munkaviszonnyá tételének gondolata, mely jelenleg nem számít foglalkoztatotti jogviszonnyak. Érvelésük szerint három vagy több (van, aki hat-nyolc gyermeknél húzná meg a határt) gyermek felnevelése a társadalom számára jelentős haszonnal jár, mely indokolná a nagycsaládos szülők egyikének főállású munkavállalóként való foglalkoztatását. Ebben az esetben a főállású anya (vagy az apa) fizetést kapna, melyért köteles lenne a gyermekek megfelelő neveléséről és oktatásáról gondoskodni. Az állam a foglalkoztatás személyi kritériumokat is jogosult lenne meghatározni (pl. büntetlen előélethez, iskolai végzettséghez kötöttség). Ezzel az intézkedéssel várhatóan javulna a termékenységi ráta és a foglalkoztatási adatok is, mivel a többgyermekes anyák körében az átlagosnál magasabb a munkanélküliség, valamint a nagycsaládok körében tapasztalható gyermekszegénység is visszaszorítható lenne. Ez utóbbi területen 2010. óta a javasolt intézkedés nélkül is jelentős javulás tapasztalható. (Tóth I. János, 2016, Benda J. 2019.)

A 2018-as kormányalakításkor felmerült az adókedvezmények egy olyan új elemmel való bővítése, amelynek lényege, hogy a felnőtté és adófizetővé vált gyermekek adójának egy részét felajánlhatnák az őket felnevelő szülőknek. „A gyermek e koncepció alapján olyan társadalmilag hasznos befektetés – azaz közjóság –, aki biztosítja a nagy társadalmi elosztó rendszerek jövőbeni fenntarthatóságát. Az a szülő, aki ilyen közjóságba fektet be, megérdemli e befektetése hozamát is, vagyis azt, hogy magasabb nyugdíjra legyen jogosult”. A koncepció azonban számos kérdést is felvet, többek között azt, hogy lenne-e hatása a gyermekvállalásra egy olyan támogatási formának, melynek haszna csak évtizedek múlva realizálódik? (Farkas A., 2018)

RÖVIDÍTÉS- ÉS FOGALOMJEGYZÉK

ÁSZ	Állami Számvevőszék
CIA	Central Intelligence Agency
CZK	cseh korona
CSED	csecsemőgondozási díj
CSOK	Családok Otthonteremtési Kedvezménye
Csvt.	a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény
depriváció	Az anyagi depriváció a gazdasági nyomásra, tartós fogyasztási cikkekre, lakásra és lakókörnyezetre vonatkozó mutatókat fedi le. A súlyos anyagi deprivációban élők életkörülményeit az erőforrások hiánya súlyosan korlátozza. (KSH)
E Alap	Egészségbiztosítási Alap
EMMI	Emberi Erőforrások Minisztériuma
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ESPN	European Social Policy Network
EU	Európai Unió
EU27	Az Európai Unió 27 tagországa (a 2020-ban kilépett Egyesült Királyság nélkül)
EUR	euró
Eurostat	Európai Statisztikai Hivatal
élveszületési sorrend	Az a szám, amely megmutatja, hogy az újszülött az anyának sorrendben hányadik élveszületettje. (KSH módszertan)
GYED	gyermekgondozási díj
GYES	gyermekgondozási segély 2015-ig, 2016-tól gyermekgondozást segítő ellátás
GYET	gyermeknevelési támogatás
GYOD	gyermekek otthongondozási díja
KINCS	Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért

kohorsz	egy adott időszakban (például évben vagy évtizedben) született emberek csoportja
korfa	A korfa nemek szerint ábrázolja a népesség korösszetételét, mutatja annak időbeli változását. (KSH módszertan)
köldökszínór-program	Az anyasági támogatás, illetve a babakötvény 2018. január 1-jétől minden olyan gyermek után is igénybe vehető, aki külföldön él, de rendelkezik magyar állampolgársággal.
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
NCSSZA	Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Alap
OECD	Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
öregedési index	Statisztikai mutatószám, amely azt fejezi ki, hogy száz fő 0-14 éves gyerekkorú személyre hány 65 éves vagy annál idősebb személy jut. (KSH)
PLN	lengyel zloty
pronatalista	születésösztönző, születésszám növelését célzó
relatív jövedelmi szegénység	A medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élő személyek a relatív jövedelmi szegénységgel érintettek. (KSH módszertan)
RGYK	rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény
szegénységi arány	A medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élő személyek. (KSH módszertan)
SZJA tv.	1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
termékenységi ráta	Az adott női korcsoportra jutó születések számának és évközi népességszámának a hányadosa, amelyet meg kell szorozni az adott korcsoportban található korévek számával. (demografia.hu tudástár)
teljes termékenységi arányszám	A szülőképes korú (15-49 éves) nőkre számított termékenységi mutató. (demografia.hu tudástár)
termékenységi ráta/ arányszám	Az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő az élete folyamán hány gyermeknek adna életet. (demografia.hu tudástár)

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Andorka Rudolf (1989): Társadalompolitikai válaszok a népességszám csökkenésére a 21. században: Pronatalista népesedéspolitikai, bevándorlási politika, a foglalkoztatottság növelése vagy más alternatívák? In: Demográfia, 33. évfolyam 1-2 szám
2. Állami Számvevőszék (2019): A családtámogatások rendszere Magyarországon, (szerk.: Vida Cecília), <https://www.asz.hu/hu/publikaciok/tanulmanyok-2019-ev>
3. Állami Számvevőszék (2019): Elemzés az alacsony gazdasági aktivitású társadalmi csoportok aktivitási rátája növelésének lehetőségeiről, (szerk.: Dr. Kádár Kriszta) <https://www.asz.hu/hu/publikaciok/tanulmanyok-2019-ev>
4. Állami Számvevőszék (2020): A járványhelyzettel összefüggő gazdaságvédelmi akcióterv munkaerőpiacra gyakorolt hatásai (szerk.: Lajó Adrienn) <https://www.asz.hu/hu/publikaciok/elemlzes-2020-ev>
5. Bednárík, Rastislav (2017): Slovakia: Incentives for men to take time off work for family life, <https://www.eurofound.europa.eu/publications/article/2017/slovakia-incentives-for-men-to-take-time-off-work-for-family-life>
6. Benda József (2019): A főállású anyaság feltételei, In: Magyar Idők, 2019.01.13 <https://www.magyaridok.hu/velemeny/a-foallasu-nyasag-feltetelei-3776627/>
7. Central Intelligence Agency: Country Comparison: Total fertility rate, letöltve: 2020.10.05. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/rawdata_356.txt
8. Demográfia tudástár, <https://demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/38-teljes-termekenys-egiaranszam>, letöltve: 2020.12.12.
9. EMMI (2017) Családbarát fordulat 2010-2018., <https://www.koppmariaintezet.hu/hu/elemlzeseink>
10. Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A családpolitika szerepe a demográfiai változás folyamatában: a tagállamok legjobb gyakorlatainak megosztása, In: Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2011.07.23.
11. European Social Policy Network (2016): A new approach to family policy is underway in the Czech Republic, ESPN Felash Report, 2016/42
12. Eurostat (2015): People in the EU: who are we and how do we live? Statistical yearbook, 2015. edition
13. Eurostat: Fertility rates by age (total), Population change - Demographic balance and crude rates at national level (Population on 1 January – total), Population on 1 January by age and sex, Natural change of population, Net migration plus statistical adjustment, Mean age of women at childbirth and at birth of first child, Expenditure on family/children benefits, Labour market and household statistics
14. Eurostat (2018): Living Conditions in Europe – childcare arrangements https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_childcare_arrangements
15. Eurostat (2020a): Eurostat (2020a): Immigration by broad group of country of previous residence https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/MIGR_IMM12PRV
16. Eurostat (2020b): Working parents with young in EU, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200501-1>
17. Farkas András (2018): Nem segít rajtunk a radikális magyar nyugdíjajavaslat, összeroppan a rendszer reform nélkül, 2018.04.25. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20180425/nem-segit-rajtunk-a-radikalis-magyar-nyugdijajavaslat-osszeroppan-a-rendszer-reform-nelkul-283486>
18. Farkas Péter (2012): Létezik-e önálló családpolitika? KAPOCS, XII. évfolyam, 2. szám
19. Farkas Tamás (2017): Lengyelország, Csehország és Szlovákia Családtámogatási rendszerének összehasonlítása, Demográfia folyóirat, 2017. év 60. évf. 4. szám
20. Gábos András (2005): A magyar családtámogatási rendszer termékenységi hatásai, Ph.D-értekezés, Budapest 2005, <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/79/>

21. Kapitány Balázs- Spéder Zsolt (2018): Gyermekvállalás, In: Demográfiai portré 2018., KSH NKI, Budapest, 47–64. old
22. KINCS (2019): Európai Családpolitikai Kitekintő, <https://www.koppmariaintezet.hu/hu/ecs-k-la-pozo>
23. KINCS2 (2019): Európai Családpolitikai Rangsor 2019, <https://www.koppmariaintezet.hu/hu/ecs-r2019>
24. Koncz Katalin (2019): A gyermekvállalás társadalmi, gazdasági háttere, In: Magyar Tudomány 2019/8, https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f28145#matud_f28145
25. Konopkova, Lucia (2018): Increases to benefits for Czech and expat families in 2018, <https://brnodaily.com/2018/01/18/relocation-to-brno/increases-to-benefits-for-czech-and-expat-families-in-2018/>
26. Központi Statisztikai Hivatal (2012): Kisgyermekek napközbeni ellátása, 2012. november
27. Központi Statisztikai Hivatal (2019): Statisztikai tükör – A gyermekek napközbeni ellátása, 2019. december
28. Központi Statisztikai Hivatal (2020): Népesedési világnap, 2020., https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi_vilagnap/2020/index.html#kiltsokazeurpaiuniban
29. Központi Statisztikai Hivatal: Demográfiai évkönyv, 2019, www.ksh.hu
30. Központi Statisztikai Hivatal 1.1 Néesség, népmozgalom, 2.1.11 Foglalkoztatottak száma rész- vagy teljes munkaidős foglalkozásuk szerint, 2.3.3 Munkaerő-piaci esélyegyenlőség, 2.6.1 Jövedelem-eloszlás, szegénység, 6.1.2 Élveszületések, 6.2.5.1.1-6.2.5.1.2 Bölcsődei ellátás táblák, www.ksh.hu
31. Központi Statisztikai Hivatal: A születések és a termékenység irányzatai és demográfiai jellemzői https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/szuletesek_termekenység/index.html
32. Központi Statisztikai Hivatal: Népmozgalom, 2019., <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg19/index.html#aterhessgmezsaktsokcskvensvelprhuza mosanntta magzati halloz oksz ma>
33. Központi Statisztikai Hivatal: Háztartások életszínvonal, 2019, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2019/index.html>
34. Kravalik Zsuzsa: Családsegítés a Cseh Köztársaságban, Országtanulmányok, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, 2010., www.ncssz.hu/download
35. Kreiszné Hudák Emese (2020): Mi kell a demográfiai fordulathoz? <https://www.mnb.hu/kia-dvan-yok/szakmai-cikkek/tova-bbi-szakmai-cikkek/kreiszne-hudak-emese-mi-kell-a-demografiai-fordulathoz>
36. Magyar Államkincstár (2020.10.30): A 2020. évi központi költségvetés végrehajtásának adatai, 2020.09. hó, <http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/koltsegvetesi-informaciok/a-2020-evi-kozponti-koltsegvetes-vegrehajtasa-na-k-a-datai/4049/>
37. Magyarország 2011. évi Nemzeti Reform Programja, 2011. április
38. Magyarország 2020. évi Nemzeti Reform Programja, 2020. április, [ec.europa.eu › info › sites › info › files](http://ec.europa.eu/info/sites/info/files)
39. Magyarország Kormánya (2020): Családtámogatás (közlemény), <https://kormany.hu/csaladtamogatás>, <https://kormany.hu/hirek/minden-amit-az-otthonteremtes-programrol-tudni-kell>, Kormányinfo, 2020.01.09.
40. MISSOC (Mutual Information System on Social Protection) – Az Európai szociális védelemről szóló kölcsönös tájékoztatási rendszer – összehasonlító táblázatai <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/>
41. Nemzeti Együttműködés Programja, 2010. május, www.parlament.hu
42. Nemzeti Szociális Jelentés, 2012, Magyarország, [www.eapn.eu › wp-content › uploads › NSR-HU-hu.pdf](http://www.eapn.eu/wp-content/uploads/NSR-HU-hu.pdf)
43. Novák Katalin (2014): A kormány mindent meg kíván tenni, hogy megszülessenek a tervezett gyermekek, In: Magyar Nemzet, 2014.11.06.
44. OECD Family Database (2011): Ideal and actual number of children, <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>

45. OECD: Family benefit public spending, <https://data.oecd.org/socialexp/family-benefits-public-spending.htm>
46. Population pyramid, 2019., <https://www.populationpyramid.net>
47. Tóth I. János (2016): Javaslat a főállású szülő intézményének a bevezetésére, In: Valóság, 2016. december
48. V4 Országok Parlamentjeinek családpolitikai kérdésekkel foglalkozó bizottságainak találkozója – Következtetések – Budapest, 2017. december 20-21., <https://v4.parlament.hu/-/a-v4-orzsagok-parlamentjei-csaladpolitikai-kerdesekkel-foglalkozo-bizottsagai-na-k-talalkozoja-2017-december-20-21->

Jogsabályok, törvényjavaslatok, kormányhatározatok:

49. 1990. évi XCIII. törvény az illetékről
50. 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
51. 1997. LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól
52. 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról
53. 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről
54. 2018. évi L. törvény Magyarország 2019. évi költségvetéséről
55. 2019. évi LXXI. törvény Magyarország 2020. évi költségvetéséről
56. 2019. évi LXXIX. törvény a Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről szóló 2017. évi C. törvény végrehajtásáról
57. 2020. évi XC. törvény Magyarország 2021. évi költségvetéséről
58. 2020. évi CXXXIV. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvénynek a csecsemőgondozási díj emelésével összefüggő módosításáról
59. 2019. évi központi költségvetés végrehajtásáról szóló törvényjavaslat, T/13098. számú iromány, <https://www.parlament.hu/irom41/13098/13098.html>
60. 2020. évi költségvetési törvényjavaslat, T/6322. számú iromány, <https://www.parlament.hu/irom41/06322/06322.htm>
61. 2021. évi költségvetési törvényjavaslat, T/10710. számú iromány, <https://www.parlament.hu/koltsegvetes-2021>
62. 16/2016. (II. 10.) Korm. rendelet az új lakások építéséhez, vásárlásához kapcsolódó lakáscélú támogatásról
63. 17/2016. (II. 10.) Korm. rendelet a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető családi otthonteremtési kedvezményről
64. 337/2017. (XI. 14.) Korm. rendelet a három- vagy többgyermekes családok lakáscélú jelzáloghiteltartozásainak csökkentéséről
65. 44/2019. (III. 12.) Korm. rendelet a babaváró támogatásról
66. 45/2019. (III. 12.) Korm. rendelet a nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatásáról
67. 518/2020. (XI.25.) Korm. rendelet A gyermeket nevelő családok otthon-felújítási támogatásáról
68. 1430/2011 (XII.13.) Korm. határozat a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről
69. 1164/2018. (III. 27.) Korm. határozat A hazai bölcsődefejlesztési programról

1052 Budapest, Apáczai Cs. J. u. 10. | 1364 Budapest 4. Pf. 54

TEL: +36 1 484 9100

email: szamvevoszek@asz.hu

web: www.asz.hu | www.aszportal.hu